

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

НАЦІОНАЛЬНИЙ ЛІСОТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ УКРАЇНИ

(повне найменування вищого навчального закладу)

Інститут екологічної економіки і менеджменту

(повне найменування інституту, назва факультету (відділення))

Кафедра екології

(повна назва кафедри (предметної, циклової комісії))

УДК 657.1: 639.1.05

Пояснювальна записка

до дипломної роботи

магістр

(освітньо-кваліфікаційний рівень)

на тему: Аналіз динаміки чисельності мисливських тварин Тячівщини у
Закарпатті за період військового стану

Виконав: студент VI курсу, групи ЕК-61м
напряму підготовки (спеціальності)

101 – Екологія

(шифр і назва напряму підготовки, спеціальності)

Сливка Іван Степанович

(прізвище та ініціали)

Керівник: доцент, к.с.-г.н. Лук'янчук Н. Г.
(прізвище та ініціали)

Рецензент: доцент, к.с.-г.н. Шукель І. В.
(прізвище та ініціали)

Львів – 2024 рік

НАЦІОНАЛЬНИЙ ЛІСОТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ УКРАЇНИ

(повне найменування вищого навчального закладу)

Інститут екологічної економіки і менеджменту

Кафедра екології

Освітньо-кваліфікаційний рівень магістр

Напрямок підготовки 10 – Природничі науки

Спеціальність 101 – Екологія

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри екології
д.с.-г.н., професор Копій Л.І.
«15» 12 2024 року

ЗАВДАННЯ НА ДИПЛОМНУ РОБОТУ СТУДЕНТУ

Сливці Івану Степановичу

1. Тема роботи «Аналіз динаміки чисельності мисливських тварин
Тячівщини у Закарпатті за період військового стану»

керівник роботи: к.с.-г.н., доцент Лук'янчук Неля Георгіївна
затверджені наказом університету від 29.11.24 р., № С-214

2. Строк подання здобувачем вищої освіти роботи «15 грудня 2024 р.

3. Вихідні дані до роботи: 1. Довідкова та спеціальна література; 2. Матеріали польових досліджень.

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (розділи, які потрібно розробити): Вступ; Розділ I. Літературний огляд за темою дипломної магістерської роботи; Розділ II. Стан ведення мисливського господарства Західного регіону України; Розділ III. Природно-кліматичні умови Тячівщини; Розділ IV. Оцінка екологічного стану мисливських угідь Тячівської Р/О УТМР; Розділ V. Біотехнічні мисливсько-господарські та експлуатаційні заходи; Висновки; Список використаних джерел.

5. Перелік графічного матеріалу схеми, рисунки, графіки, діаграми за темою та об'єктом дослідження, презентація у PowerPoint

6. Дата видачі завдання: «18» «08» 2024 р.

Інститут екологічної економіки і менеджменту
Кафедра екології
Освітньо-кваліфікаційний рівень магістр
Напрямок підготовки 10 – Природничі науки
Спеціальність 101 – Екологія

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри екології
д.с.-т.н., професор Копілов Л.І.
« 15 » 12 2024 року

ЗАВДАННЯ НА ДИПЛОМНУ РОБОТУ СТУДЕНТУ

Сливіч Івану Степановичу

1. Тема роботи «Аналіз динаміки чисельності мисливських тварин
Тячівщини у Закарпатті за період військового стану»

керівник роботи: к.с.-г.н., доцент Лук'янчук Неля Георгіївна
затверджені наказом університету від 29.11.24 р., № С-214

2. Строк подання здобувачем вищої освіти роботи «15» грудня 2024 р.

3. Вихідні дані до роботи: 1. Довідкова та спеціальна література; 2. Матеріали польових досліджень.

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (розділи, які потрібно розробити): Вступ; Розділ I. Літературний огляд за темою дипломної магістерської роботи; Розділ II. Стан ведення мисливського господарства Західного регіону України; Розділ III. Природно-кліматичні умови Тячівщини; Розділ IV. Оцінка екологічного стану мисливських угідь Тячівської Р/О УТМР; Розділ V. Біотехнічні мисливсько-господарські та експлуатаційні заходи; Висновки; Список використаних джерел.

5. Перелік графічного матеріалу схеми, рисунки, графіки, діаграми за темою та об'єктом дослідження, презентація у PowerPoint

6. Дата видачі завдання: « 18 » « 08 » 2024 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів дипломної роботи	Термін виконання етапів роботи	Примітка
1	Розділ I. Літературний огляд за темою дипломної магістерської роботи	<u>18.08.2024</u> - <u>06.09.2024</u>	«виконано»
2	Розділ II. Стан ведення мисливського господарства Західного регіону України	<u>07.09.2024</u> <u>16.09.2024</u>	«виконано»
3	Розділ III. Природно-кліматичні умови Тячівщини	<u>17.09.2024</u> - <u>23.09.2024</u>	«виконано»
4	Розділ IV. Оцінка екологічного стану мисливських угідь Тячівської Р/О УТМР	<u>24.09.2024</u> - <u>06.10.2024</u>	«виконано»
5	Розділ V. Біотехнічні мисливсько-господарські та експлуатаційні заходи	<u>07.10.2024</u> - <u>26.11.2024</u>	«виконано»
6	Формулювання висновків до магістерської роботи	<u>27.11.2024</u> - <u>06.12.2024</u>	«виконано»
7	Оформлення пояснювальної записки до магістерської роботи	<u>06.12.2024</u> - <u>15.12.2024</u>	«виконано»

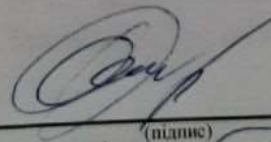
Студент _____ Сливка І.С.
(підпис)

Керівник роботи _____ Лук'янчук Н.Г.
(підпис)

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів дипломної роботи	Термін виконання етапів роботи	Примітка
1	Розділ I. Літературний огляд за темою дипломної магістерської роботи	<u>18.08.2024</u> - <u>06.09.2024</u>	«виконано»
2	Розділ II. Стан ведення мисливського господарства Західного регіону України	<u>07.09.2024</u> - <u>16.09.2024</u>	«виконано»
3	Розділ III. Природно-кліматичні умови Тячівщини	<u>17.09.2024</u> - <u>23.09.2024</u>	«виконано»
4	Розділ IV. Оцінка екологічного стану мисливських угідь Тячівської Р/О УТМР	<u>24.09.2024</u> - <u>06.10.2024</u>	«виконано»
5	Розділ V. Біотехнічні мисливсько-господарські та експлуатаційні заходи	<u>07.10.2024</u> - <u>26.11.2024</u>	«виконано»
6	Формулювання висновків до магістерської роботи	<u>27.11.2024</u> - <u>06.12.2024</u>	«виконано»
7	Оформлення пояснювальної записки до магістерської роботи	<u>06.12.2024</u> - <u>15.12.2024</u>	«виконано»

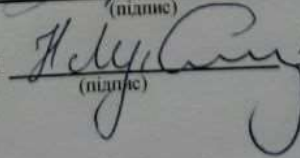
Студент

(підпис)

Сливка І.С.

Керівник роботи

(підпис)

Лук'янчук Н.Г.

УДК 657.1: 639.1.05

Сливка, І. С. «Аналіз динаміки чисельності мисливських тварин Тячівщини у Закарпатті за період військового стану»: кваліфікаційна робота магістра: 101 – Екологія / Іван Степанович Сливка; наук. керівник: Неля Георгіївна Лук'янчук; НЛТУ України. – Львів, 2024. – 80 с.

Табл. 9, рис. 4, бібліогр. 77 назви

АНОТАЦІЯ

Проаналізовано стан мисливського господарства і динаміку чисельності мисливської фауни в природних ландшафтах Закарпаття. Опрацьовано статистичні дані діяльності Закарпатського обласного управління лісового і мисливського господарства. Вивчено динаміку диких тварин мисливського господарства Тячівської р/о УТМР. Обчислено витрати на біотехнічні мисливсько-господарські та експлуатаційні заходи господарства.

Ключові слова: мисливські тварини; Закарпаття; динаміка чисельності

UDC 657.1: 639.1.05

Slyvka, I. S. «Analysis of the number dynamics of the hunting animals of Tyachiv region in Transcarpathia during the period of martial law»: qualification thesis master's degree: 101 Ecology/ **Ivan Stepanovych Slyvka**; of science Director: Nelya Georgiivna Lukyanchuk; Ukrainian National Forestry University. – Lviv, 2024. – 80 p.

Table 9, fig. 4, bibliogr. 77 names

ABSTRACT

The state of the hunting economy and the dynamics of the number of hunting fauna in the natural landscapes of Transcarpathia were analyzed. The statistical data of the activities of the Zakarpattia Regional Department of Forestry and Hunting were processed. The dynamics of wild animals in the hunting economy of the Tyachiv region of the UTMR were studied. Costs for biotechnical hunting and farming and exploitation activities of the farm were calculated.

Keywords: hunting animals; Transcarpathia; population dynamics

ПЛАН

ВСТУП.....	7
РОЗДІЛ I. ОГЛЯД ЛІТЕРАТУРНИХ ДЖЕРЕЛ.....	9
1.1 Мисливство як засіб регулювання чисельності диких тварин.....	9
1.2 Вплив чинників зовнішнього середовища на чисельність мисливських звірів.....	11
1.3 Вплив воєнних дій на лісові екосистеми і тваринний світ.....	16
1.4 Біобезпека та підходи до регулювання чисельності мисливських тварин в умовах воєнного стану.....	18
РОЗДІЛ II. СТАН ВЕДЕННЯ МИСЛИВСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА ЗАХІДНОГО РЕГІОНУ УКРАЇНИ	24
2.1. Оцінка стану ведення мисливського господарства.....	24
2.2. Характеристика користувачів мисливських угідь та стану мисливської фауни Закарпаття.....	27
2.3. Економічні показники ведення мисливського господарства у 2021 році.....	30
2.4. Браконьєрство та порушення законодавства.....	32
2.5. Головні проблеми ведення мисливського господарства Закарпаття.....	34
РОЗДІЛ III. ПРИРОДНО-КЛІМАТИЧНІ УМОВИ ТЯЧІВЩИНИ.....	39
3.1. Географічне розташування району та його особливості.....	39
3.2. Кліматичні умови.....	40
3.3. Особливості геологічної та геоморфологічної будови.....	43
3.4. Ґрунти.....	44
3.5. Гідрологія Тячівського району.....	45
3.6. Рослинний покрив.....	46

РОЗДІЛ ІV. ОЦІНКА ЕКОЛОГІЧНОГО СТАНУ МИСЛИВСЬКИХ УГІДЬ ТЯЧІВСЬКОЇ Р/О УТМР.....	54
4.1. Місцерозташування та загальна характеристика господарства.....	54
3.2. Характеристика лісових угідь.....	55
4.3. Типологія мисливських угідь господарства.....	57
4.5. Проблеми та перспективи ведення мисливського господарства.....	63
РОЗДІЛ V. БІОТЕХНІЧНІ МИСЛИВСЬКО-ГОСПОДАРСЬКІ ТА ЕКСПЛУАТАЦІЙНІ ЗАХОДИ.....	66
5.1. Витрати на ведення господарства у 2021 році.....	66
5.2. Біотехнічні заходи, які проводяться у господарстві.....	68
5.3. Відшкодування збитків, завданих унаслідок порушення законодавства	70
ВИСНОВКИ	72
ВИКОРИСТАНА ЛІТЕРАТУРА.....	74
ДОДАТКИ.....	81

ВСТУП

В останні роки проблема збереження, раціонального використання та відтворення біологічного різноманіття визнана одним з пріоритетних напрямків розвитку природоохоронної діяльності. Здійснення досліджень для з'ясування окремих аспектів функціонування лісів стає особливо актуальним в умовах російської військової агресії, що призвела до порушення близько 600 тисяч гектарів лісових земель у різних природних зонах України. Зазначені чинники спричиняють механічні та хімічні пошкодження деревних насаджень, призводять до зменшення біорізноманіття, втрати лісових ресурсів, а також зміни структурних компонент природних екосистем, зокрема, тваринного світу.

Від повномасштабної війни в Україні страждає все навколишнє середовище, зокрема природні ліси та їх мешканці – дикі тварини.

Закон України «Про мисливське господарство і полювання» регулює сезони та норми полювання, але з початком повномасштабної війни було введено тимчасову заборону на полювання, яка діятиме до завершення воєнного стану. Ця заборона мала позитивний вплив на відновлення популяції диких тварин у природному середовищі, і зараз спостерігається сплеск їхньої чисельності. За два роки заборони полювання відбулись певні позитивні зміни: підвищилась чисельність зайця русака, фазана, куріпок, косулі. У безпеці знаходяться червонокнижні тварини, в тому числі і зубри. А зараз це стало негативним екологічним ефектом від війни. Заборона полювання призвела переважно до катастрофічних наслідків – руйнування мисливської галузі, зубожіння мисливських господарств, відповідно занепаду егерської служби, вибуху чисельності хижаків та спалаху сказу. В 2024 році на Закарпатті було стільки диких кабанів, що власники сільських господарств почали скаржитися: тварини шкодили врожаю кукурудзи і соняшнику. Перенаселення популяцій закінчується значним сплеском захворюваності, тому вже навесні 2025 р. прогнозується масовий падіж диких тварин від

хвороб. Тому актуальним є аналіз негативних чинників під час воєнних дій, які спричиняють зміну тваринного світу лісових екосистем, та основні напрями і завдання для післявоєнного відновлення гомеостазу лісових екосистем України та їх складових частин, зокрема, дикої фауни.

Метою даної магістерської роботи є визначення на підставі аналізу сучасного стану мисливського господарства, екологічних основ його ведення та розробка рекомендацій з вдосконалення ефективності ведення мисливського господарства користувачами мисливських угідь Закарпатської області.

Об'єктом вивчення були популяції диких тварин мисливських угідь Тячівської районної організації Українського товариства мисливців та рибалок.

Завдання дипломної роботи було:

– опрацювати статистичні дані діяльності Закарпатського обласного управління лісового і мисливського господарства.

– охарактеризувати стан мисливського господарства і динаміку чисельності мисливської фауни в природних ландшафтах на Закарпатті.

– вивчити динаміку диких тварин мисливського господарства Тячівської р/о УТМР;

– обчислити витрати на біотехнічні мисливсько-господарські та експлуатаційні заходи;

– обчислити збитки, завдані мисливським господарствам бракон'єрами.

Методи досліджень – використано методи аналізу інформації з відкритих джерел та засобів масової інформації, узагальнення та систематизації.

РОЗДІЛ I

ОГЛЯД ЛІТЕРАТУРНИХ ДЖЕРЕЛ ЗА ТЕМОЮ МАГІСТЕРСЬКОЇ РОБОТИ

1.1. Мисливство як засіб регулювання чисельності диких тварин

В Україні мисливське господарство є галуззю біологічного природокористування, де чітко визначена сфера суспільного виробництва, основними завданнями якого є охорона, використання та відтворення мисливських тварин, надання послуг мисливцям щодо здійснення полювання, розвитку мисливського спорту і мисливського собаківництва [2].

Мисливство може бути корисним для природи:

- полювання допомагає контролювати популяції тварин і підтримувати екологічну рівновагу;
- мисливці рятують тварин від страшної смерті від хижаків;
- полювання приносить значні доходи через ліцензування та дозволи, які можуть бути використані для захисту популяцій та їх середовищ існування.

Планування мисливського господарства передбачає доведення чисельності тварин до оптимально допустимої щільності, що можливо досягти шляхом дійових охоронних заходів та суворого дотримання регульованої експлуатації поголів'я мисливської фауни з врахуванням приросту. Раціональне ведення мисливського господарства передбачає аналіз річного обороту популяцій мисливських тварин, а також визначення певних біологічних особливостей, що впливають на стан чисельності та сприятливі умови для мисливських тварин.

Раціональне ведення мисливського господарства залежить від екологічної ємності угідь, чисельності мисливських тварин, норм відстрілу тварин, доступністю угідь і можливостями єгерського обслуговування. а також від біотехнічних заходів, спрямованих на покращення кормових та захисних умов для мисливських тварин.

Продуктивність популяції мисливських тварин має пряму залежність від ряду факторів, зокрема, фактор турбування, кліматичних умов, неврожаю кормів. Планування вилучення частини популяції ґрунтується на матеріалах по чисельності мисливських тварин, річному прирості, статевій та віковій структурах популяцій, а також смертності. Підтримання біологічної повноцінності, високої продуктивності, життєздатності популяції можна досягти шляхом вилучення (полювання) певної кількості тварин за науково обґрунтованим планом, для чого складається розрахунок зростання чисельної поголів'я основних видів на ревізійний період. З цією метою обчислюється оптимальна щільність мисливських тварин та екологічна ємність мисливських угідь.

Полювання в усі часи передбачало постійне отримання продукції, а не винищення дичини. Метою полювання завжди було розсудливе використання мисливських багатств. Проте часто не вистачало знань для правильної експлуатації їх або соціально-економічні умови приводили до небажаних наслідків (наприклад, хижацьке винищення тварин у гонитві за наживою), і чисельність мисливських видів падала.

Експлуатацію мисливських тварин слід проводити за принципом розширеного відтворення. Раціональне використання мисливських ресурсів не тільки не суперечить охорони тваринного світу, а й сприяє їй.

Хороші приклади у веденні мисливського господарства показують наші географічні сусіди – Угорщина, Польща, Чехія та Болгарія. Наприклад, в Україні, площа якої становить 604 тисячі квадратних кілометрів, щорічно добувається 1 тисяча оленів, 6-8 тисяч голів кабана і 5-7 тисяч голів козулі, тоді як у сусідній Польщі, площа якої майже удвічі менша (313 тисяч кв. км.), добувається у 39 разів більше оленя, у 10 разів більше кабанів, і у 17 разів більше козулі [20].

Міжнародні конвенції та угоди зобов'язують користувачів мисливських угідь до раціонального, екологічно збалансованого ведення мисливського господарства. Надмірно висока щільність мисливських тварин спричинює

значну шкоду лісовим насадженням, сільськогосподарським культурам, тваринництву. За цих причин мисливське господарство є одним із інструментів зведення до мінімуму подібного негативного впливу.

Завдяки біотехнічним заходам, проведеним у мисливських господарствах відбувається збільшення кормових ресурсів за рахунок сільськогосподарських культур; запобігання або різке зниження смертності через відсутність або неможливість отримати корм у багатосніжний період; поліпшення умов виведення молодняку; забезпечення його виживання; керування в можливих межах територіальним розподілом тварин і зниження їх шкоди лісовому та сільському господарствам; проведення селекційного відбору.

Використання тваринного світу регламентується Законодавством України та рядом законів, проте сучасний стан використання тваринного світу є не найкращим, що чітко простежується при аналізі основного виду користування тваринним світом – мисливства. Необхідність забезпечення на практиці реалізації вимог законодавства про використання мисливських тварин ставить перед державою завдання удосконалення системи правових гарантій; охорони і збереження диких тварин, правового регулювання цих відносин у сучасних складних економічних, екологічних та соціальних відносин. Для створення передумови для інтенсивного використання тваринного світу з метою отримання максимальних прибутків, підвищується роль наукового обґрунтування мисливства в нових правових та економічних умовах, а також практичних рекомендацій щодо його впровадження.

1.2. Вплив чинників зовнішнього середовища на чисельність мисливських звірів

Тварини (гетеротрофи) – основний компонент навколишнього природного середовища, національне багатство, джерело духовного та естетичного збагачення і виховання людей, об'єкт наукових досліджень. В екосистемах тварини в основному виконують роль консументів різних рівнів

(травоїдні, хижаки, хижаки хижаків, паразити, паразити паразитів). Тварини сприяють кругообігу речовин в природі і потоку енергії в екосистемах.

Тваринний світ є одним із основних компонентів природного середовища і важливою складовою природних багатств України, джерелом для отримання харчових продуктів, промислової і лікарської сировини та інших матеріальних цінностей, що необхідні для задоволення потреб населення і народного господарства, а також використовується в наукових цілях.

Мисливські звірі є невід'ємним компонентом біогеоценозів, на які постійно діють різні чинники середовища: абіотичні, біотичні, антропогенні [55]. Зокрема абіотичні чинники формують умови існування мисливської фауни. Вони впливають на кормові ресурси, поширення і чисельність мисливських звірів.

З абіотичних чинників найважливіший для мисливських звірів кліматичний. Важливим лімітуючим чинником, який впливає на чисельність популяції мисливських звірів, є погодні умови: висота снігового покриву, опади та ін. [70]. В умовах Гірсько-карпатського і Прикарпатського лісомисливських районів між щільністю тваринних організмів та висотою снігового покриву зареєстровано високий коефіцієнт кореляції: для ратичних – додатня, для зайця-русака – від'ємна, опади негативно впливають на його поголів'я. Проведений кореляційний аналіз чисельності виду та середньорічної кількості опадів: встановлений помірний від'ємний зв'язок між опадами та чисельністю козулі у лютому та слабкий від'ємний зв'язок з чисельністю дикої свині у березні [70]. Формування закономірних циклів динаміки чисельності звірів деякі дослідники пов'язують із циклічним характером багаторічних змін погоди, доводять наявність зв'язку динаміки чисельності деяких видів тварин з одинадцятирічними циклами сонячної активності. Серед ратичних лише між динамікою чисельності лося і сонячною активністю простежується значний кореляційний зв'язок, з динамікою інших мисливських звірів такий зв'язок відсутній. В загальному

Між динамікою чисельності деяких видів мисливських звірів і сонячною активністю простежується слабкий зв'язок [55].

Хижакими основних видів мисливських звірів (ратичні, заєць) в умовах Західного регіону України є вовк, лисиця, рись, ведмідь бурий, а також здичавілий (дикий) собака. У Карпатській лісомисливській області від вовка у 69,5 % випадків зареєстровано загибель оленя, у 22,0% козулі і у 8,5 % – дикої свині. Лисиця є найпоширенішим хижаком-еврифагом у Західному регіоні України. Екологічна пластичність виду дає змогу йому існувати у різних біотопах. Живлення хижака залежить від географічних, сезонних та біотопічних особливостей. На зайців лисиця полює цілорічно. У Західному регіоні вплив лисиці на поголів'я зайця є дуже високим, а на поголів'я козулі – помірно високим. Характерною особливістю є відсутність впливу лисиці на козулю. Ймовірно, тут раціон кормів хижака набагато різноманітніший, ніж в угіддях Українського Полісся, де зареєстровано високий вплив хижака на популяцію козулі. Значний вплив лисиці на поголів'я козулі зареєстровано в угіддях Карпатської лісомисливської області.

Рись є одним із потенційних хижаків ратичних видів та зайця. У Карпатській лісомисливській області вплив хижака па поголів'я козулі та дикої свині є високим, а в угіддях Українського Полісся – значним. В Українському Поліссі дуже високого впливу від хижака зазнає поголів'я оленя благородного, у гірських умовах цей вплив є високим.

Ведмідь поширений у гірському Карпатському лісомисливському районі. Як і в інших частинах ареалу, основним кормом хижака є рослини, у раціоні ведмедя вони становлять понад 60 %, тваринні корми – понад 35 %. Хижак ранньою весною, у період найменшої кількості та доступності рослинних кормів, переслідує ослаблених та хворих ратичних, поїдає знайдених мертвих звірів. Згідно з нашими дослідженнями, ведмідь живиться залишками оленів, добутих вовками, добуває оленів-самців у період гону.

Кожна популяція тварин має так званий екологічний резерв, тобто можливе зростання її продуктивності в результаті збільшення чисельності

потомства та підвищення його виживання. У різних екологічних груп це здійснюється різними шляхами: зміною співвідношення статей, часу настання першого розмноження, кількості молоді в посліді, числа приплодів на рік тощо. Біологічно обгрунтоване вилучення особини з популяції сприяє мобілізації її екологічного резерву і, як правило, оздоровлює популяцію. Отже, промисел, полювання сприяють збільшенню плодючості, виживання молодняку, тобто є активною формою охорони тварин.

Для всіх найбільш повно вивчених видів встановлено, що зростання чисельності їх популяцій, досягнувши певної величини, швидко припиняється, так як вступають в дію еколого-фізіологічні механізми, спрямовані на запобігання перенаселення. Вилучення ж частини тварин шляхом полювання (промислу) сприяє підвищенню відтворювальних можливостей популяції.

У більшості сучасних мисливських угідь, які зазнали значних змін під впливом діяльності людини, природоохоронне значення полювання для масових видів тварин особливо велике.

Одним із основних чинників зовнішнього середовища, який впливає на чисельність мисливських звірів, є антропогенний. Він полягає не лише у добуванні мисливських звірів й лісогосподарській діяльності, але й внаслідок загальногосподарської діяльності людини. Зокрема, на дорогах Західного регіону України гинуть до 6,2 % ратичних звірів. Транспорт є причиною загибелі у 2,5 % випадків лося, козулі – 8,8 %, дикої свині – 8,7, оленя благородного – 3,4, оленя плямистого – 3,8 % [70].

Велике значення для збільшення продуктивності мисливських угідь має розведення та штучне розселення тварин. Упродовж ХХ ст. в Україні було інтродуковано понад 58 тис. ссавців 29 видів та ще більшу кількість птахів (бородата та сіра куріпки, фазан, кеклик, дикі качки). Також фазанівство набуло в світі значних обсягів: щороку лише для випуску в мисливські угіддя вирощується понад 50 млн. особин фазанів, що свідчить про особливу зацікавленість цим об'єктом полювання. Попри деякі помилки, ця робота

мала системний характер та глибоке наукове обґрунтування, а її наслідком стало відновлення ареалів деяких видів та створення нових популяцій. Натомість зараз, не враховуючи значення природного добору та набутих попередніми поколіннями знань, власники приватних господарств стали розселяти в своїх угіддях диких тварин сумнівної якості. Велику небезпеку зараз становить інтродукція представників різних підвидів благородного оленя на території Карпат, де вдалося зберегти генетичну чистоту аборигенних популяцій. Це ж саме стосується і дикого кабана, природним осередком якого є Карпатський регіон.

Дуже важливою проблемою та соціально небезпечним явищем є браконьєрство. За офіційними даними в Україні фіксується щорічно 150 тисяч випадків мисливського, лісового, рибного браконьєрства, хоча насправді за попередніми підрахунками їх у 50–80 разів більше. Браконьєрство є однією з головних причин зниження чисельності зубра, лося, ведмедя, осетрів, рідкісних тварин. З настанням зими традиційно загострюється проблема браконьєрства, адже на зимовий період дичина більше концентрується в лісових масивах. За 6 місяців 2024 року вже складено понад 700 протоколів на порушників правил полювання, більшість з них – працівниками Державного агентства лісових ресурсів України. Браконьєри стають дедалі більш озброєними (що стало актуальним під час війни), у деяких вилучають навіть тепловізори та зброю, обладнану глушниками. Тому з 2024 р. працівники Держлісагентства вже почали формування рейдових бригад для посиленого патрулювання з особливостями воєнного стану (комендантська година). Також пропонується цілий комплекс заходів щодо посилення боротьби із браконьєрством – заборона реклами продажу браконьєрських знарядь, заборона зберігання браконьєрських знарядь, збільшення штрафних санкцій в 10 раз за незаконний збут браконьєрської продукції.

1.3 Вплив воєнних дій на лісові екосистеми і тваринний світ

Війна в Україні завдає значних збитків довкіллю, які станом на початок лютого 2023 р. оцінюються Державною екологічною інспекцією України на суму близько 1,9 млн грн [38]. Понад 59 тис га лісів та інших насаджень знищено та випалено ракетами і снарядами, їх відновлення триватиме протягом кількох десятків років. Загалом 2,9 млн га лісів мають різні рівні пошкодження, 1 млн га розташовано в окупованій зоні, а понад 690 тис га потребують розмінування [52]. Оскільки воєнні дії в Україні фактично тривають з 2014 року, аналіз їх впливу на лісові екосистеми вже проводився [34]. Але після повномасштабного вторгнення значно більших ушкоджень зазнали ліси не лише на Сході України, але й у північних та південних областях, на території яких велися чи ведуться дотепер інтенсивні бойові дії, а також в інших частинах країни, які зазнали й зазнають ракетних чи авіаційних обстрілів. Тому проблема негативного впливу воєнних дій на лісові насадження є значно ширшою, а її вирішення – складним, тривалим та фінансово-затратним питанням.

За результатами аналізу інформації з відкритих джерел можна виокремити низку основних чинників впливу воєнних дій на лісові екосистеми:

- вибухи різноманітних боєприпасів, ракет та мін;
- політ куль та фрагментів боєприпасів, що розірвалися;
- падіння підбитих літальних апаратів і ракет;
- вибухи і займання військової техніки внаслідок влучання снарядів, наїздів на міни;
- підпали сухостою, лісових насаджень;
- пересування військової техніки;
- будівництво інженерних укріплень в межах лісового насадження;
- неконтрольовані вирубування дерев як будівельного матеріалу та пального;
- залишені та захоронені тіла загиблих людей і тварин;

- залишене сміття, пально-мастильні матеріали, залишки техніки та озброєння.

Рослинність лісу зазнає механічних ушкоджень не лише уламками боєприпасів, що вибухають, але й кулями стрілецької зброї, які застрягають всередині гілок і стовбурів або ламають їх. Рослин, які втратили життєздатність або ослаблені, стають вразливими для хвороб, шкідників і стають пожежонебезпечними. Це призводить до зменшення біорізноманіття та знищення рідкісних видів лісової флори.

Зазнає негативних впливів також лісова фауна. Внаслідок обстрілів лісів гинуть та зазнають поранень тварини, а гучні звуки змушують їх мігрувати, виходити на відкриту місцевість, що також становить небезпеку. Порушується репродуктивна здатність тварин. Окрім загибелі та поранень у лісовому біоценозі порушуються трофічні ланцюги. Екологічний збиток, завданий воєнними діями, є довгостроковим [12].

Також небезпеку для довкілля становлять незаховані тіла загиблих військових і мертвих тварин. Внаслідок цього можуть поширюватися різноманітні хвороби та комахи. Стихійні захоронення загиблих у лісах можуть призвести до забруднення підземних вод та інших негативних наслідків.

Відновлення лісів України, що зазнали впливу воєнних дій повинно відбуватися відповідно до державних програм, з дотриманням вимог безпеки, після попереднього розмінування, очищення від забруднень, інвентаризації та проведених санітарних заходів. Відновлення лісу після завершення воєнних дій потрібно проводити з послідовним виконанням таких заходів: розмінування територій лісового фонду, прибирання залишків військової техніки та боєприпасів, дослідження лісів та оцінювання ступеня ушкоджень, прибирання сміття, санітарні рубки, перезахованні тіл загиблих, господарське використання деревини та фрагментів рослин або їх утилізація, рекультивация порушених лісових ландшафтів, а на завершальному етапі – лісовідновлення з урахуванням едафо-кліматичних особливостей територій.

Навіть під час війни державні лісомисливські господарства приділяють увагу розведенню мисливських тварин, намагаються виділяти кошти для збереження та відтворення популяції. Хоча робити це стає все складніше, одна з головних причин – брак коштів. Мисливська галузь завжди була дотаційною. Витрати на рік склали понад 550 млн грн, надходження – на рівні 280 млн грн. На даний час ситуація з фінансування узагалі патова. Адже полювання на всій території України з початку війни заборонено, відповідно, кошти від користувачів мисливських угідь не надходять. Проте державні лісомисливські підприємства в регіонах нехай і в менших обсягах, але стабільно продовжують фінансувати роботи з охорони та відтворення державного мисливського фонду. Водночас опікуються лише десятою часткою від загальної площі мисливських угідь. Рештою території опікуються користувачі різних форм власності – громадські об'єднання тощо. Багато з них сьогодні з різних причин зменшили фінансування заходів з охорони та відтворення державного мисливського фонду. І це є проблема, яку доводиться оперативно вирішувати в найскладніший зимовий період, коли тваринам потрібна охорона та підгодівля.

1.4. Біобезпека та підходи до регулювання чисельності мисливських тварин в умовах воєнного стану

Нині в Україні в контексті біобезпеки існує дві найбільші загрози – сказ та африканська чума свиней.

Кількість виявлених неблагополучних пунктів щодо сказу в Україні в 2021 році склала – 640, в 2022 р. – 469, а в 2023 р. – вже 1086. Спостерігається зростання випадків сказу на 69%. Кількість щеплень тварин впала на 21% порівняно з 2021 роком, а кількість вакцини, що застосована для пероральної імунізації диких хижаків у 2023 році, скоротилась у 3,5 рази. ***В 2024 році імунізація взагалі не проводилась.***

На думку фахівців, вакцина для імунізації – дороговартісна і не достатньо досліджена щодо ефективності в польових умовах, особливо, коли

її до 2022 року «розсіювали» за допомогою авіації. В нинішніх умовах потрібно залучати велику кількість людей, які орієнтуються на місцевості й знають де концентрується та як переміщується хижак. У Держлісагентстві людських ресурсів для цього немає. А для залучення користувачів мисливських угідь і мисливців пенсійного віку потрібна співпраця.

Ще одна проблема, яка з кожним днем наростає – розповсюдженням африканської чуми свиней (*Pestis africana suum*) – контагіозна вірусна геморагічна хвороба, яка перебігає гостро, підгостро, хронічно безсимптомно й характеризується лихоманкою, геморагічним діатезом, ціанозом шкіри, некродистрофічними змінами паренхіматозних органів і високою летальністю. У Європі за два останні роки випадки захворювання африканської чуми свиней (АЧС) зросли в чотири рази, а кількість пунктів, де зафіксовано цю хворобу збільшилась у три рази. З жовтня 2022 року свині як свійські, так і дикі почали вмирати сотнями в господарствах. Епізоотична ситуація щодо африканської чуми свиней залишається напруженою. Економічні збитки, заподіяні захворюванням, надзвичайно великі, оскільки майже стовідсоткова загибель хворих тварин, а також у рамках здійснення заходів із ліквідації спалаху передбачено знищення свиней, які перебувають у зоні ризику.

З початку 2023 року в Україні зареєстровано 43 випадки АЧС, саме 28 – серед домашніх свиней, 8 – серед диких, 7 – інфікованих об'єктів. Найбільше випадків зареєстровано в Київській, Кіровоградській та Чернігівській областях, поодинокі випадки – у Волинській, Чернівецькій, Черкаській, Одеській і Миколаївській областях.

Порівняно аналогічним періодом 2022 року кількість випадків у 6 разів збільшилася (за 11 місяців кількість неблагополучних пунктів становила всього 7 випадків). Це третя хвиля епідемії АЧС, яка вже у розпалі в ЄС. Перші дві майже знищили поголів'я свиней в Україні, але нині воно відновилося. Вакцини, погодженої Всесвітньою організацією охорони

здоров'я тварин, не існує. Тим не менше, деяким країнам ЄС все-таки вдається приборкати цю хворобу як у дикій природі, так і на фермах.

Нехтування рекомендацій і тотальне розповсюдження АЧС серед диких і свійських свиней становить загрозу в епідеміологічному, продовольчому й економічному плані. В умовах сьогодення, коли рівень поголів'я свиней знижується, необхідно докладати максимум зусиль на недопущення розповсюдження збудника АЧС як серед диких, так і серед свійських свиней. Тому, з метою недопущення поширення збудника та збереження поголів'я необхідно дотримуватися та виконувати всі правила, зокрема, з біозахисту.

Якщо до вирішення проблеми підходити комплексно, то спочатку необхідно визначити найбільш ймовірні шляхи, джерела проникнення, занесення згаданого збудника: занесення збудника АЧС у господарства, у домоволодіння власниками тварин, обслуговуючим персоналом на одязі та з харчовими продуктами; занесення збудника в господарство з зерновими продуктами для годівлі тварин без застосування термічної обробки; розповсюдження збудника АЧС на території України дикими свинями; занесення збудника АЧС у господарство з дикими та бродячими тваринами тощо. Тому слід застосувати заходи, спрямовані на подолання та недопущення розповсюдження збудника АЧС, а саме:

- дотримання вимог закритого режиму роботи господарств незалежно від форми власності;
- проведення депопуляції диких кабанів (на сьогодні не проводиться у зв'язку із заборонаю полювання);
- інформаційно-роз'яснювальна робота серед населення;
- заборона відвідування господарств сторонніми особами, а також в'їзд транспортного засобу, не пов'язаного з їх обслуговуванням;
- заборона використовувати для утримання свиней літніх таборів;
- проведення термічної обробки кормів для годівлі свиней;
- заборона згодовування відходів з кухні;
- боротьба з гризунами.

В Україні заходи з профілактики здійснюються відповідно до нормативно-правових актів (інструкції). Це, перш за все, проведення профілактичної вакцинації. Так, за 9 місяців 2023 року проведено вакцинацію проти сказу тварин 3,57 млн гол. тварин, а саме: великої рогатої худоби – 173,2 тис. гол.; свині – 0,46 тис. гол., дрібної рогатої худоби – 12,35 тис. гол.; коні – 2,73 тис. гол.; зоопаркові тварини – 0,06 тис. гол.; собаки – 1978,95 тис. гол.; коти – 1405,55 тис. гол.

Також проведено кампанію з пероральної імунізації диких м'ясоїдних тварин, але не в усіх областях України. Слід зауважити, що проведення зазначеної кампанії було можливе лише за умови наземного розподілу принад через заборону використання повітряного простору внаслідок введення воєнного стану на території України, що, в свою чергу, мало низку особливостей проведення, зокрема, отримання погодження від обласних військових адміністрацій. Приманку з вакциною розкладали вручну, а не із застосуванням авіації, як раніше. Розповсюдження вакцини за допомогою авіації – дорожче, але й має низку позитивних відмінностей: можливість обробити значно більшу площу, обробка угідь, до яких складно дістатися людині тощо.

У 2023 р. кампанія здійснювалась на території 19 областей: у тому числі Івано-Франківської, Львівської. При цьому робочими групами було розповсюджено 3 427,726 тис. доз вакцини на площі 118 710,816 кв. км, а саме: на узліссях, узбіччі доріг, сільськогосподарських угідь, на території лісових масивів і мисливських угідь. Описаний захід не є дешевим, видатки становили – 145,6 млн грн. Але головне треба розуміти, що без заходів боротьби зі сказом ми отримаємо значні збитки для здоров'я наших людей та тварин, адже лікування від цього захворювання не існує.

Після пероральної вакцинації диких хижаків має відбутись лабораторне дослідження для визначення ефективності вакцинації. В різних областях упродовж кількох днів після вакцинації мала би бути відстріляна певна кількість хижаків і патматеріал відправлений на дослідження для виявлення

вірусу сказу. Після проведення пероральної імунізації необхідно здійснити оцінку ефективності проведеної вакцинації проти сказу серед диких м'ясоїдних. Контроль ефективності кампанії проводиться шляхом: здійснення епізоотичного нагляду за зоною здійснення вакцинації; проведення обліку споживання принад на контрольних ділянках, де розкладали вакцину; лабораторних досліджень (зубів диких тварин на наявність біомаркеру – тетрацикліну, сироваток крові на наявність антитіл до вірусу сказу).

За інформацією головних управлінь Держпродспоживслужби в областях, у 2023 році взято 990 проб для лабораторних досліджень на сказ. Згідно з результатами лабораторних досліджень, у 4% досліджених проб сироваток крові виявлено позитивний результат (наявність титру антитіл, що свідчить про утворення імунітету) та у 35% пробах щелеп виявлено біомаркер на зубах, що свідчить про споживання приманок з вакциною.

На жаль, Держпродспоживслужба має обмежені сили та засоби, щоби самотужки повністю охопити всю територію, яка підлягає обробці. Для здійснення цього заходу, якщо ми маємо на увазі розповсюдження принад з вакциною ручним способом, залучаються досвідчені єгері, лісівники, а також будь-який персонал, що добре обізнаний і орієнтується на місцевості. До складу робочих груп увійшли спеціалісти ветеринарної медицини, лісівники, мисливці тощо.

У 2023 році Держпродспоживслужба отримала дозвіл від ОВА на проведення санітарного відстрілу хижаків. Питання отримання дозволу ОВА на проведення санітарного відстрілу хижаків розглядається на засіданнях ради оборони області та після – на засіданнях державних надзвичайних протиепізоотичних комісій відповідного рівня. До груп, які проводять регулювання чисельності хижих тварин, входять користувачі мисливських угідь, в основному єгерська служба. Про проведення регуляції чисельності хижих тварин (дату та місце здійснення заходів) повідомляють органи місцевого самоврядування, Національну поліцію та Держпродспоживслужбу.

Нині погодження для здійснення діагностичного відстрілу серед диких м'ясоїдних тварин (червоної лисиці) отримано у Закарпатській, Вінницькій, Волинській, Дніпропетровській, Житомирській, Івано-Франківській, Київській, Кіровоградській, Львівській, Миколаївській, Полтавській, Харківській, Чернівецькій, Чернігівській областях.

Для запобігання поширенню сказу у 2025 році планується проведення профілактичних щеплень проти сказу серед домашніх тварин. Вакцина проти сказу є безкоштовною, для здійснення щеплення необхідно лише звернутися до лікарень ветеринарної медицини Держпродспоживслужби вашого регіону.

Міндовкілля представило на обговорення громадськості проект Закону України «Про внесення змін до деяких законів України в частині імплементації положень актів права Європейського Союзу щодо збереження тваринного і рослинного світу України», яким передбачені суттєві обмеження регулювання чисельності вовка та заборона відстрілу здичавілих котів. І це при тому, що в Україні у 2023 році нарахували близько 3 тисяч особин вовка – приріст за рік близько 50%. До прикладу, Швеція, яка має 460 особин, планує скоротити місцеву популяцію вовка до 170 голів, хоча умови існування цього виду в країні в рази кращі, як в Україні. Отже, запропонований проект містить необґрунтовані ризики для епізоотичного благополуччя та збереження біорізноманіття України.

Здичавілий бродячий кіт – це сучасна проблема природних екосистем. Ця домашня тварина стабільно очолює світові антирейтинги зі знищення фауністичного різноманіття і це доводять науковці зі всього світу. У Польщі, наприклад, відповідно дослідженням, коти знищують майже 800 млн хребетних тварин на рік, в Канаді кожного року вони щороку знищують лише птахів до 350 млн особин, а в США гине від них 12 млрд ссавців. Окрім того, саме бродячі коти нині виступають ключовими медіаторами в циркуляції вірусу сказу з природних екосистем в синантропне середовище.

Ще один проєкт – це запровадження ідентифікації та реєстрації домашніх тварин, який започаткувала Держпродспоживслужба з

Мінагрополітики та Мінцифри. Єдиний реєстр дозволить отримувати оперативну та надійну інформацію про: кількість домашніх тварин і темпи розмноження; місця перебування тварин та їх переміщення; стан вакцинації від сказу й інших небезпечних захворювань. Реєстрація є добровільною та безкоштовною і доступна як у державних, так і у приватних ветлікарів.

З кожним роком спостерігалася суттєва тенденція щодо зменшення випадків захворювань, але війна внесла свої корективи. Тому слід в першу чергу запропонувати заходи для профілактики розповсюдження вірусних захворювань серед диких тварин. Зараз першочергово Держпродспоживслужба здійснює всі необхідні заходи, щоби ситуація залишалася контрольованою, а після Перемоги мисливські господарства відновлять свої позиції.

РОЗДІЛ II

СТАН ВЕДЕННЯ МИСЛИВСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА ЗАХІДНОГО РЕГІОНУ УКРАЇНИ

2.1. Оцінка стану ведення мисливського господарства

На теперішній час діяльність лісового та мисливського господарства Заходу України провадить Західне міжрегіональне управління лісового та мисливського господарства (м. Львів). Управління займає площу 2 млн. 284 тис га мисливських угідь у Львівській, Івано-Франківській та Закарпатській областях.

За даними багаторічних спостережень спеціалістів мисливського господарства та науковців, уточнених під час проведення мисливського впорядкування, природний середньорічний приріст популяції лося становить 15 %, оленя та козулі – 10-15 %, дикої свині – 30 %, зайця-русака – 25 %. За 30-річний період (1989-2019 рр.) у Західному регіоні добуто понад 28,4 тис, козуль, середньорічне добування становило лише 2,7% від загального поголів'я.

Щорічно у середньому добувають до 100 оленів, що становить 1,1 % від загальної чисельності популяції. За 30 років (з 1989 по 2019 рр.) в регіоні добуто понад 17 тис. диких свиней, середньорічний відстріл не перевищував 10 % від загальної чисельності [64]. Наведені дані свідчать, що не весь приріст мисливських звірів добувають мисливці. За проведеними дослідженнями встановлено, що наявні обсяги добування ратичних (олень благородний, козуля, дика свиня) не можуть вплинути на зменшення чисельності поголів'я виду, приріст більший, ніж відстріл. Однак основним чинником повільного збільшення поголів'я ратичних є не обліковане добування. Фактичне добування (браконьєри, хижаки) у декілька разів більше офіційно зареєстрованого, що за незначної щільності мисливських тварин призводить до зменшення їх чисельності. Зокрема недотримання норм експлуатації поголів'я лося (добування за щільності менше 2,3-2,4 голів на

1000 га) призвело до зменшення чисельності виду. Уже з 1990 р. у мисливських угіддях регіону зареєстровано зменшення поголів'я, але добування продовжувалося.

Середньорічний приріст зайця за 30-річний період становив $7,0 \pm 0,9$ %, потім зменшився до $4,7 \pm 1,6$ %, а добування було у 2,8 рази більшим і становило $13,2 \pm 0,3$ %. Тому відстріл спричинив істотний вплив на чисельність поголів'я. За 30 років у регіоні добуто понад 900 тис. зайців.

До зменшення чисельності дичини у кінні ХХ на початку ХХІ ст. призвело також збільшення чисельності хижаків. За 30-ти річний період у Західному регіоні чисельність вовка змінювалася в межах від 43 особин до 769 особин. Порівняно з 70-ми роками ХХ ст., на початку ХХІ ст. чисельність хижака збільшилась у 5- 6 разів і становить понад 500 особин.

У Законі України «Про мисливське господарство та полювання» внесено зміни, згідно з якими вовка можна добувати лише декілька місяців – від жовтня до лютого. Однак і до внесення змін до Закону добування не призводило до зменшення його чисельності, здебільшого добували молодих звірів, а дорослі виживали і давали потомство. Зміни у законі призведуть до зменшення обсягів добування хижака.

У Західному регіоні за 30-річний період чисельність лисиці змінювалася у межах від 16,3 тис. (1990 р.) до 29,5 тис. особин (2020 р.), середньорічна чисельність становила 21 тис. особин. Внаслідок щорічного добування хижака у межах 30-60 % поголів'я, чисельність його зменшилась на 34,3 % і становить понад 19 тис. особин [64].

Нераціональне використання мисливських ресурсів, низька культура полювання, браконьєрство, нестача спеціалістів високої кваліфікації є причинами незначної чисельності мисливської фауни, порушення структури популяцій, підірваності маточного поголів'я, виснаження ресурсів диких птахів і звірів та загалом нерентабельності мисливської господарської діяльності.

2.2. Характеристика користувачів мисливських угідь та стану мисливської фауни Закарпаття

Згідно даних, станом на 01.01.2023 р. в Закарпатській області веденням мисливського господарства займалися 54 користувачі мисливських угідь на площі – 816081 га, із них мисливський резерв – 69734 га (ДОДАТОК 2).

Користувачі мисливських угідь у межах ДП – «Великобичківське ЛМГ», «Ясінянське ЛМГ», «Довжанське ЛМГ», «Брустурянське ЛМГ», «Мокрянське ЛМГ», «Виноградівське ЛГ».

Користувачі районної організації Українського товариства мисливців та рибалок – Тячівська, Виноградівська, Воловецька, Іршавська, Міжгірська, Мукачівська, Перечинська, Свалявська, Ужгородська, Хустська.

Користувачі відокремленого підрозділу Закарпатського товариства мисливців та рибалок «Лісівник»: Берегівський, Великоберезнянський, Виноградівський, Воловецький, Міжгірський, Мукачівський, Перечинський, Свалявський, Ужгородський, Хустський.

Користувачі громадських організацій: ТМР «Губерт», ТМтаР «Нодь Ердев», «Берегівське рай ТМР», ТМР «Берегуйфолу», «ТМР» Хантер», «Говерла», ТМтаР «Грінвуд», ТМтаР «Острож», «МРТМР «Сокіл», «МРТМР «Стара Гора», ЛМК «Майорня», ТМР «Маковиц.Яструб», ВТМ «Сент Губертус», УТМР «Тиса», «ТМР «Тиса», ТМР «Латорица», ТМіР «Зелений клен», ТМР «Гармонія», «ТМ»СІД» , ТМтаР «Соколець», «Маковиця», «МТ»Вадас», МК «Плай два», «ТМтаР «Притисянське», МіР «Світанок», ТМР «Сюрте», «Мисливське господарство «Єгер».

У Закарпатській області станом на 01.01.21 р. зареєстровано понад 16 тисяч мисливців, з них – 7 тисяч щорічно обмінювали контрольну картку обліку добутої дичини та порушень правил полювання. Загалом в управлінні Закарпатської області працює 141 штатний працівник, з них – 11 мислиствознавців та 130 єгерів, на одного єгера припадає 5,6 тис. га.

У Закарпатській області проводять щорічну таксацію (облік) мисливських тварин. Таксація є обов'язковою для усіх користувачів

мисливських угідь. Такий щорічний облік здійснюється з метою об'єктивного контролю за використанням і відтворенням мисливських тварин на території області. Здійснювалася таксація за участю працівників державних лісових господарств та Закарпатського обласного управління лісового та мисливського господарства. Під час проведення обліку залучається більше працівників, тому що треба дослідити великі площі мисливських угідь. Також залучаються громадські організації, громадяни, мисливці. Потім отримані дані зводяться і вже приймаються відповідні рішення, стосовно чисельності диких тварин. взагалі облік здійснюється також для ведення державного кадастру мисливських тварин. Раніше це потрібно було для ведення мисливського господарства, щоб дати можливість людям полювати. На даний час обрахування чисельності на території всієї України потрібне для державної статистичної звітності, яка подається до державних органів. Далі – наукові організації й установи використовують ці дані для досліджень, для проведення певної своєї роботи.

Облік тварин проводять зазвичай методом шумового погона, проте з врахуванням військового стану у 2023 р. використали маршрутний метод, а також нагляд в місцях підгодівлі. Такі методи дали можливість більш точно визначити чисельність мисливських тварин і місця їх перебування на території господарств. Облік також дозволить виявити місця скупчення диких тварин для подальшого планування біотехнічних та охоронних заходів,

За результатами таксації встановлено, що у 2023 р. мисливський фонд Закарпатської області налічував: лань – 177 особин, олень благородний – 2213, козуля – 11055, кабан – 2929, заєць-русак – 24501, білка – 5434, ондатра – 514, бобер – 872, лисиця – 4796, вовк – 202, єнотовидний собака – 3, борсук – 1530, куниця лісова – 2825.

Червонокнижних видів мисливської фауни, налічується понад 30, а саме: ведмідь – 101, рись – 128, кіт лісовий – 722, видра – 574, норка

європейська – 53, тхір чорний – 545. На території області є багато видів птахів, а саме: фазан – 44229, глухар – 647, тетерук – 289 та інші.

За результатами ранньовесняної таксації у 2024 р. підраховано, що наразі у мисливських угіддях мешкає: олень європейський – 1884, лань – 137; козуля – 8449; кабан – 2660; білка – 5589; ондатри – 746; бобер – 209; лисиця – 3229; вовк – 139; борсук – 1308; видра – 460; куниця лісова – 2808; тхір темний – 756; рись – 169; кіт лісовий – 738; ведмідь – 112.

Динаміка чисельності основних видів мисливських тварин за 2022-2024 роки представлена у таблиці 2.1.

Таблиця 2.1 – Динаміка чисельності основних видів мисливських тварин за 2022-2024 рр.

№ з/п	Види мисливських тварин	Кількість, особин		
		2022 р.	2023 р.	2024 р.
1.	Лань	169	177	137
2.	Олень благородний	2198	2213	1884
3.	Козуля європейська	10872	11055	8449
4.	Кабан	2902	2929	2660
5.	Заєць-русак	23339	24501	20045
6.	Вовк	195	202	139
7.	Борсук	1499	1530	1308
8.	Бобер	825	872	209
9.	Ондатра	502	514	746
10.	Лисиця	4568	4796	3229

Таким чином, з таблиці видно, що у 2023 р. порівняно з попереднім роком були тенденції значного збільшення чисельності основних видів мисливської фауни. Це було пов'язано із заборонаю полювання на мисливських тварин, уведене із початком військової агресії 2022 року. Проте уже у 2024 році маємо значне (до 30%) скорочення чисельності мисливських тварин. Очевидно, це спричинено хворобами та епізоотіями.

Причиною є те, що з початку дії воєнного стану не проводилася пероральна імунізація проти сказу серед диких м'ясоїдних тварин, які

вважаються основним джерелом збудника. Наступна причина – заборона проведення полювання, що, в свою чергу, призвело до збільшення чисельності популяції серед диких тварин, особливо лисиць.

Найбільш поширені заходи, спрямовані на підтримання оптимальної чисельності диких тварин, користувачами мисливських угідь зводяться переважно до заготівлі кормів та викладки їх для підгодівлі у зимовий період в лісових угіддях.

2.3. Економічні показники ведення мисливського господарства Закарпаття у 2021 році

До 2022 року на Закарпатті було дозволено полювання на таких звірів: олень благородний, козуля, кабан, лань, куниця лісова, бобр, ондатра. Для двох видів – козуля і кабан – ліміти встановлено для всіх господарств, що здійснюють полювання на землях державного мисливського фонду [30].

За інформацією Закарпатського обласного управління лісового та мисливського господарства, у 2021 році збільшено ліміт добування кабана, козулі, бобра, ондатри (табл. 2.2).

Таблиця 2.2 – Добування основних видів мисливських тварин (голів) [30]

Види мисливських тварин	2020 рік			2021 рік		
	Затверджений ліміт добування	Видано ліцензій	Добуто	Затверджений ліміт добування	Видано ліцензій	Добуто
Олень благородний	45	28	14	45	32	21
Кабан	687	762	335	839	500	490
Козуля	638	773	431	799	770	671
Лань	4	4	2	4	4	2
Куниця	168	178	25	147	170	62
Бобр	118	75	15	131	70	25
Ондатра	37	11	10	53	10	16
Борсук	14	5	3	15	8	6

Від 54 користувачів мисливських угідь надходження в бюджет країни від ведення мисливського господарства склали 3856,1 тисяч гривень, що становить 3 % від надходження загалом по Україні від всіх мисливських господарств (Додаток 5). Окупність ведення мисливського господарства становить 36,0 %. Вихід продукції на 1000 га мисливських угідь становить 2473 гривень.

Загальні витрати на ведення мисливського господарства склали 10709,8 тисяч гривень, що становило близько 5% від витрат на ведення мисливського господарства загалом по Україні. За рахунок Державного бюджету було витрачено 915,2 тисяч гривень (Додаток 6).

Облікова кількість штатних працівників, зайнятих у мисливському господарстві на кінець 2021 року становила 141 осіб, у тому числі мисливствознавців 11 осіб, штатних егерів 130 осіб. Заробітна плата працівників, зайнятих у мисливському господарстві у 2021 році складала 5969,8 тис. грн, що складала 6,3% від загальних витрат на заробітну плату працівникам мисливських господарств по Україні.

Витрати на охорону, відтворення та облік диких тварин, упорядкування мисливських угідь становили 3351,0 тисяч гривень. У тому числі на упорядкування мисливських угідь витрачено 67,7 тисяч гривень, на облікування диких тварин – 58,7 тисяч гривень, на охорону диких тварин та боротьбу з бракон'єрством – 853,3 тисяч гривень.

Витрати на охорону диких тварин та боротьбу з бракон'єрством у розрахунку на 1000 га мисливських угідь становила 547 грн.

Також були проведені відповідні біотехнічні заходи із збереження і відтворення диких тварин у відповідності до Закону України «Про тваринний світ». Завдяки таким заходам забезпечується збереження середовища існування та відтворення фауни, шляхом створення сприятливих умов для проживання диких тварин, збільшення їх чисельності в природному середовищі. З цією метою проводиться комплекс заходів по двох основних напрямках:

- забезпечення якісного поліпшення територій угідь і росту поголів'я диких тварин;
- покращення кормових та захисних властивостей угідь.

Часткове підвищення якості угідь досягається створенням кормових полів, на яких висаджують та висівають рослини призначені на корм диким тваринам. Для підгодівлі влаштовують підгодівельні майданчики, що представляють собою ділянки угідь на яких викладають корми. Таким чином, на проведення біотехнічних заходів витрачено 2371,3 тисяч гривень, з них 1495,1 тисяч гривень – на придбання підкормки для мисливських тварин.

3.7. Браконьєрство та порушення законодавства

Полювання із порушенням встановлених правил вважається незаконним або браконьєрством. Зміст браконьєрства полягає у наступному: всі дикі птахи і звірі, незалежно від того, на території якого землеволодіння вони живуть (державного, приватного тощо), складають державний мисливський фонд. Добування дичини для потреб держави і окремих громадян дозволяється тільки з дотриманням встановлених правил. Будь-яке порушення вважається браконьєрством, а порушники (тобто браконьєри) несуть адміністративну, матеріальну чи кримінальну (залежно від розміру збитків, завданих державі) відповідальність.

Браконьєрством вважається сам факт порушення, незалежно від того, здобута браконьєром при цьому дичина, чи не здобута. Особи, що займаються незаконним полюванням і рибною ловлею, завдають великих матеріальних і моральних збитків державі, негативно впливають на мисливців, рибалок, молодь, всіх оточуючих людей. Часто браконьєрство призводить до тяжких злочинів, зокрема проти осіб, уповноважених охороняти тваринний світ.

Кодексом України про адміністративні правопорушення передбачена адміністративна відповідальність за: порушення правил використання об'єктів тваринного світу [23], виготовлення та збут заборонених знарядь

добування об'єктів тваринного світу, порушення вимог щодо охорони середовища перебування і шляхів міграції, переселення, акліматизації та схрещування диких тварин, незаконне вивезення з України та ввезення на її територію об'єктів тваринного світу, порушення порядку придбання чи збуту об'єктів тваринного світу, порушення правил створення, поповнення та зберігання зоологічних колекцій, жорстоке поводження з тваринами. За скоєння цих правопорушень до винних осіб застосовується штраф, конфіскація незаконно добутої продукції та знарядь, предметів незаконного мисливства.

Кримінальна відповідальність настає згідно Кримінального кодексу України [23] за незаконне полювання в заборонений час або в недозволених місцях, або забороненими знаряддями і способами, якщо за такі ж дії протягом року було застосоване адміністративне стягнення.

Браконьєри часто використовують для незаконного полювання дуже досконалі засоби чи зброю, включаючи квадроцикли і навіть дрони. Є випадки використання для незаконного полювання глушників, потужних електроосвіт-лювачів, інфрачервоних приладів нічного бачення, флюоресцентних речовин, а також магнітофони, що відтворюють звуки, тварин. Застосовують сучасні браконьєри і старі беззбройні способи добування як великих, так і дрібних тварин – петлі з металевого тросу.

Для боротьби з порушниками правил полювання в мисливських угіддях використовуються, як правило, груповий рейдовий метод патрулювання, який забезпечує ефективний пошук, швидке затримання порушників, збір необхідних доказів.

За період 2020-2021 рр. на порушників правил полювання в мисливських угіддях Західного регіону України складено понад 13 тис. протоколів. У більшості випадків реєструється незначні порушення. До кримінальної відповідальності притягнуто лише до 2 % браконьєрів, значні порушення залишаються не розкритими. Понад 75 % від загальної кількості порушень становили полювання на дичину у заборонений термін, відсутність

документів на собаку, з якою полюють, відсутність або протермінованість відстрільної краточки.

У Закарпатті найчастіше об'єктом браконьєрського полювання серед ратичних є козуля європейська. На частку виду припадає 36,0 % виявлених випадків незаконного добування. Часто браконьєри полюють на дику свиню 17,7% виявлених випадків і оленів – 16,4%, менше на лося – (13,4%) у 16,5 % випадках браконьєри добували інші види ратичних.

Громадяни найчастіше порушують правила полювання в осінньо-зимовий період. Взимку зареєстровано біля 41,9% порушень від загальної кількості випадків, восени – 36,0 %. У весняний період виявлено 9,9 % порушень, влітку – 12,2%. Максимальну кількість порушень зареєстровано у грудні (24,5 % від загальної кількості випадків зареєстрованих протягом року), менше – у жовтні (14,2 %), а найменше – у травні та червні (1,2 %). Найчастіше (понад 33 %) правила полювання порушують громадяни віком від 51 до 60 років.

Стан організації та здійснення охорони мисливської фауни, виявлення випадків порушення правил полювання користувачами мисливських угідь на сьогоднішній день залишається на низькому рівні, про що свідчать результати перевірок та дані статистичної звітності [60].

2.5. Головні проблеми ведення мисливського господарства Закарпаття

На сьогодні розпорядження Державної надзвичайної протиепізоотичної комісії при Кабінеті Міністрів, в якому зобов'язували обласні військові адміністрації розглянути можливість проведення пероральної вакцинації. Це імунізація диких м'ясоїдних тварин. Вона раніше проводилась майже кожен рік, але в основному з допомогою авіації. Розкидали приманки приблизно рівномірно по всій території області. Ця вакцинація повинна займати досить великі площі, щоб вона була ефективною. На сьогодні використання авіації у нас неможливе, тому розглядається питання можливості розкидання приманок користувачами мисливських угідь, працівниками

Держпродспоживслужби, мисливцями. Але на це потрібні певні кошти, і зараз відшукується можливість фінансування цих заходів.

Основними концептуальними завданнями відтворення потенціалу мисливського фонду є:

- збереження біологічного різноманіття і генофонду тваринного світу;
- охорона, відтворення та збільшення чисельності поголів'я дичини, зокрема рідкісних видів мисливських звірів і птахів;
- реалізація конституційних прав громадян на активний відпочинок; забезпечення зайнятості населення; відродження національних традицій західноукраїнського полювання;
- підвищення ефективності ведення та прибутковості мисливського господарства;
- забезпечення правового захисту працівників егерської охорони [60].

Розроблення концептуальних засад розвитку мисливського господарства в регіоні ґрунтується на попередньому SWOT-аналізі. З його допомогою виокремлено екологічні та соціально-правові чинники, які впливають на ведення мисливського господарства (табл. 2.3).

Таблиця 2.3 – SWOT-аналіз ведення мисливського господарства у лісах
Закарпаття

Переваги	Недоліки
<p>Різноманітність мисливських угідь. Наявність основних видів мисливських звірів. Наявність навчальних закладів із підготовки мисливствознавців. Наявність наукових кадрів.</p>	<p>Чисельність основних видів мисливських звірів менша за оптимальну. Внесення ведмедя у Червону книгу України. Невдала інтродукція адвентивних видів ратичних. Істотний вплив добування на чисельність мисливських звірів.</p>
Можливості	Загрози
<p>Організація лабораторії мисливствознавства у Західному регіоні України. Прогнозування розвитку фауністичної ситуації працівниками лабораторії мисливе твознавства. Використання мисливських ресурсів врахуванням приросту, фази динаміки чисельності, оптимальної щільності. Реакліматизація ратичних видів. Створення реабілітаційного центру для ведмежат. Створення екологічних коридорів.</p>	<p>Значна чисельність хижаків (вовк, лисиця, здичавілий собака). Недостатнє фахове кадрове забезпечення галузі. Відсутність науково-дослідних установ. Пенсійний вік багатьох працівників мисливського господарства. Браконьєрство. Недосконалість інструкції із завезення зброї в Україну.</p>

Екологічний аспект з покращення ведення мисливського господарства у Закарпатті передбачає:

- ✓ визначення найперспективніших для мисливського господарства регіону видів, які за мінімальних затрат на їх охорону і відтворення забезпечать максимальний вихід мисливської продукції:

- ✓ розроблення сучасних методів інвентаризації і бонітування мисливських угідь: проведення мисливського впорядкування та моніторингу дичини із застосуванням ГІС-технологій;
- ✓ регулювання та постійний контроль чисельності хижаків, шкідливих для мисливської господарства тварин (лисиця, вовк, сіра ворона та ін.);
- ✓ впровадження заходів із профілактики захворювань і боротьби з епізоотіями дичини;
- ✓ управління популяціями мисливських звірів та птахів, створення й оптимізація структури популяцій основних видів мисливських звірів, прогнозування фауністичної ситуації;
- ✓ вольєрне розведення ратичних, спрямоване на вирощування звірів високих трофейних якостей, проведення полювання і розвитку мисливського туризму на комерційній основі;
- ✓ дотримання наукових рекомендацій з охорони диких тварин при проведенні сільськогосподарських, лісогосподарських та інших робіт;
- ✓ здійснення біотехнічних заходів, спрямованих на збільшення чисельності мисливських звірів, проведення заходів із розведення, реакліматизації та акліматизації мисливських видів, забезпечення повнішого використання кормової ємності угідь, підвищення їх продуктивності.

Особливу увагу слід приділити охороні видів, занесених до Червоної книги України, з чіткою нормативно-правовою базою регулювання відносин суспільства з дикою природою.

На державному рівні уже сьогодні розробляється План повоєнного відновлення України, який включає в себе і відновлення лісів, їх інвентаризацію та проведення регулювання чисельності диких тваринного світу.

Також слід звернутись до обласних військових адміністрацій з проханням дотримуватись Рішення Державної надзвичайної протиепізоотичної комісії при Кабінеті Міністрів України від 26 грудня 2023

року щодо профілактики сказу та АЧС шляхом саме полювання, як допоки безальтернативним методом.

І нарешті, звернутися до Уряду щодо відкликання на доопрацювання проєкту Закону Міндовкілля України «Про внесення змін до деяких законів України в частині імплементації положень актів права Європейського Союзу щодо збереження тваринного і рослинного світу України», яким передбачені суттєві обмеження регулювання чисельності вовка та заборона відстрілу здичавілих котів. Цей проєкт містить необґрунтовані ризики для епізоотичного благополуччя та збереження біорізноманіття України.

Вважаю, що потрібно відкривати лімітовані полювання. nnНайбільш актуальне – вимушене регулювання чисельності диких тварин у прифронтових та прикордонних областях. Тут повинна бути чітка диференціація за адміністративними районами, де полювання:

«А» – дозволене,

«В» – обмежене і контрольоване

«С» – заборонене.

Треба регулювати чисельність звіра, оскільки Закарпаття – аграрна область і вся дичина іде в поля. А могли б кошти від ліцензій на полювання отримати, які б пішли у казну мисливського господарства, а також на допомогу армії.

РОЗДІЛ ІІІ

ПРИРОДНО-КЛІМАТИЧНІ УМОВИ ТЯЧІВЩИНИ

3.1 Географічне розташування району та його особливості

Тячівський район – адміністративно-територіальна одиниця у південно-східній частині Закарпатської області України. Займає площу 1 818 кв. км, межує з Хустським, Іршавським та Рахівським районами Закарпаття, з Івано-Франківською областю та Румунією (рис. 3.1).

Рис. 3.1. Місцерозташування Тячівського району на карті області [55]

Утворено 1946 року. За площею є другим найбільшим районом в області, поступившись тільки Рахівському району. Протяжність його з півдня на північ 100 км, а зі сходу на захід 40 км, площа 1,8 тис. км², що становить 14 % території області. За кількістю населення, де мешкає понад 176 тисяч осіб, район найбільший не лише на Закарпатті, а й в Україні в цілому серед сільських районів. До складу району входять 37 місцевих рад – міська, 5 селищних, 31 сільська. На їх території розташовані 62 населені пункти, з них 18 мають статус гірських. Районний центр – м. Тячів. У районі 43000 га с/г земель, 11100 га садів, 115000 га лісів. Кліматичні і рельєфні умови в південних і північних частинах району істотно відрізняються. Умовно поділяються на три зони: низину, передгірську і гірську. Різниця у висоті над

рівнем моря південних і північних населених пунктів становить більше 300 метрів, найвищою точкою є г. Братківська (1788 м). Серед інших вершин — Странжул (1630 м), Гропа (1494 м), Угорська (1294 м), перевал Легіонів (1110 м). Між гірськими вершинами знаходиться улоговина Усть-Чорнянська. Може похвалитися район і всеукраїнськими рекордами. Тут розташоване найбільш снігове місце країни (с. Руська Мокра, де сніг лежить 116-178 днів на рік) та найглибша лікувальна установа України (Солотвинська Республіканська алергологічна лікарня, деякі зали якої розташовані на глибині 300 м).

Природні ресурси Тячівського району багаті і різноманітні, що забезпечує діяльність різних галузей народно-господарського комплексу в районі. Найбільшим багатством району є ліси близько 60 відсотків території району. Переважна частина це хвойні (ялина, ялиця), рідше це змішані ліси – хвойно - букові. Територія району - одна з найбільше екологічно чистих територій України. Відсутність екологічно шкідливих підприємств, значна площа заповідних територій сприяли збереженню природних екологічних систем

У районі наявні усі, відомі в області ландшафти від рівнинних, заплавних водно-болотних ландшафтів до високогірних субальпійських лук, боліт, кам'янистих розсіпів. Родзинками району є високогірні озера Герешаска, Апшинець, а також два солоні озера – одне в околиці смт. Солотвино (площа – 2 га), інше біля с. Терєбля (площа – 3,9 га).

Одним з найцікавіших витворів природи з точки зору науки є виходи кам'яної солі в районі с. Солотвино, нині повністю урбанізовані. Низовинна і передгірська частини практично повністю антропогенно освоєні. Сільськогосподарські ландшафти складаються з сінокосів, ріллі, дворогосподарств, багаторічних насаджень – садів, незначна кількість збереглася лісових ландшафтів.

Тячівщина відноситься до високогірних районів. Гірські ліси в нижньому поясі складаються з дубово-букови, букових та буково-ялицевих

лісів. Формация природних смерекових лісів займає найвищу висотну ступінь лісового покриву. В межах заповідника чисті клімаксові смеречники формують верхню межу лісу в Горганах, Свидовці. Вище лісового поясу розташовані субальпійські та альпійські луки з фрагментами заростей криволісся. Немалу площу займають криволісся з домінуванням сосни гірської (жерепу) та вільхи зеленої (леличу).

Щорічно туристична інфраструктура Тячівського району динамічно розвивається, що позитивно вплинуло на потоки туристів в цей чарівний край, який не залишає байдужими всіх своїх гостей. Цілюща сила природних багатств Тячівщини щороку зцілює тисячі людей.

3.2. Кліматичні умови

Тячівський район розташований в центрі Закарпатської області в зоні Верхньотисянської котловини і частково на території Притисянської низовини. Для цього регіону, як в цілому для області, протягом року переважає західний висотний перенос повітряних мас. Більш рідко поступають континентальні повітряні маси з східних районів, а також з Арктики. В літній період, при жаркій погоді, спостерігається винос сухих жарких повітряних мас з північних районів Африки та Середземномор'я. Вологі повітряні маси з Атлантики в теплий період року приносять велику кількість опадів, утворюючи високу вологість при відносно високій температурі повітря [32].

В цьому регіоні середня річна температура повітря коливається від 10° на півдні і до 7° в гірській частині. Середньомісячна температура самого холодного січня становить від мін. 3° на півдні і до мін. 6° в гірській частині, а самого теплого червня, в межах 17-21° тепла. В спекотні літні дні (липень, серпень) абсолютний максимум температури може підвищуватись в низинно-передгірній зоні до 37.7°, в гірській до 34°тепла. В період зимових відлиг – до 14-16° тепла.

Важливою характеристикою температурного режиму є дати появи заморозків восени і припинення їх весною. В гірсько-долинній зоні середня дата першого приморозку припадає на першу декаду жовтня, а останнього – на кінець квітня; в низинно-передгірній зоні – перший заморозок (середня дата) відмічається в середині жовтня, останній – кінець другої декади квітня.

Найбільш ранній осінній приморозок може виникнути в середині вересня, а останній весняний – в третій декаді квітня. Безморозний період, в середньому, становить 130-170 днів. Найбільший – 190-220 днів.

В районі прослідковується тенденція пониження температури з висотою, особливо в гірській частині. Температурний градієнт складає $0,8^{\circ}$. Зима в основному починається в кінця листопада і закінчується в третій декаді лютого – першій декаді березня. Триває зима, в середньому, 3-3,5 місяця, при суворих зимах до 4 місяців. Весна починається в першій - другій декаді березня і триває до середини травня, в горах – до першої декади червня. Літо закінчується в другій декаді вересня в низинно-передгірній зоні, а в кінці серпня – в гірсько-низинній зоні. В низинно-передгірній зоні літо триває більше чотирьох місяців, а в гірсько-долинній – біля трьох місяців. Осінь в низинно-передгірній зоні триває до початку грудня, а в гірсько-низинній – до третьої декади листопада.

Опади в районі випадають в достатній кількості. Зареєстровано максимальна їх кількість – 1500 мм, а в найбільш сухому 1961 році – тільки 618 мм. В теплу частину року (квітень-жовтень) випадає 641 мм, в холодну (листопад-березень) – 454 мм. В низинно-передгірній зоні, в середньому, за рік буває 158 днів з опадами $\geq 0,1$ мм; 127 днів - $\geq 0,5$ мм і 7 днів з опадами ≥ 20 мм. В гірській зоні: 192 дні - $\geq 0,1$ мм, 164 дні - $\geq 0,5$ мм, 16 днів - $\geq 20,0$ мм. Добовий максимум зареєстрований в 1970 році і становив 131 мм.

Сніговий покрив стійко утворюється тільки в гірській частині району, на низовині може утворюватися і сходити декілька разів на рік. В горах сталий сніговий покрив встановлюється в першій декаді листопада і утримується, в середньому 90-100 днів, на низовині і в передгір'ї – в першій декаді грудня в

утримується стало 1,0-1,5 місяця. В низинно-передгірній зоні сніговий покрив повністю сходить в кінці другої декади лютого, в горах – в кінці березня-початок квітня. Середня висота снігового покриву за зиму становить 40-50 см в горах і 15-20 см на низовині та передгір'ї. Максимальна висота снігового покриву в горах – 0,8-1,2 м. Найбільша висота снігового покриву і найбільші снігозапаси спостерігаються в кінці січня і в першій половині лютого.

Протягом року у землі переважають вітри східного, північно-східного і західного напрямку. Середня річна швидкість вітру 1,2 м/с. декілька більша швидкість вітру в кінці весни і на початку літа. В середньому в році буває 38 днів з туманом. Найбільша кількість днів з туманом протягом року – 55. Найбільш часто спостерігаються в січні-березні та жовтні-грудні в низинно-передгірній зоні, а в горах тумани інколи спостерігаються і в літній період [32].

2.3. Особливості геологічної та геоморфологічної будови

Тячівського району

Тячівський район розташований у південно-східній частині Закарпатської області, межує з Хустським, Міжгірським та Рахівським районами Закарпатської області, на півночі – з Івано-Франківською областю, на півдні – з Румунією. Район є найбільшим у Закарпатті та Україні (серед сільських районів), його площа – 1,8 тис. км² (14% території області), протяжність з півдня на північ – 100 км, а зі сходу на захід – 40 км. Більшість території займають гори, найвищою точкою є г. Братківська (1788 м). Різниця у висоті над рівнем моря південних і північних населених пунктів становить понад 300 м. Гірські хребти сягають висот 1700м. Найвищою точкою є г. Братківська (1788 м). Схили хребтів району помірно круті та круті, частково покриті чагарниками, листяними та хвойними деревами, які поступово переходять в хвойний ліс та криволісся.

Тячівський район знаходиться у межах Вододільно-Верховинської області Карпат (Горгани). Природні умови парку є типовими для Горган -

одного з найвеличніших гірських масивів, геологічні відклади якого охоплюють діапазон часу від верхньої крейди до олігоцену. Ця місцевість у межах Вододільно-Верховинської геоморфологічної області колись була морським дном, а нині уособлює переважно два характерних ландшафти: низькогірні флішеві крутосхилі хребти з бурими гірсько-лісовими та дерново-буроземними щебенюватими ґрунтами, і середньогірські давньольодовикові флішеві крутосхилі хребти з полонинами, бурими гірсько-лісовими щебенюватими та гірсько-торф'яно-буроземними ґрунтами. Висота поверхні над рівнем моря становить від 530 до 1790 метрів, найвищими вершинами тут є г. Братківська, г. Попада, г. Герешаска. Характерною особливістю гір є наявність великих кам'янистих розсипів, що називаються в народі "греготами". Крім них, представлені всі типи рельєфу - від полонинського до річково-долинного.

Район багатий на мВ Тячівському районі мають місце поклади кам'яної солі, а також мармур, вапняки, пісок. [59].

3.4. Ґрунти

Ґрунти Тячівського району сформувались в умовах помірного клімату з достатнім зволоженням, тому переважають різновиди бурі гірсько-лісові, лучно-лісові. В річкових долинах і пониззях вони утворилися як на давніх, так і на сучасних річкових відкладах. У межах гірської частини території району чітко відслідковується вертикальна диференціація ґрунтів та рослинного покриву, яка тісно пов'язана з ярусністю рельєфу території. В межах річкових басейнів смуга бурих гірсько-лісових ґрунтів під буковими лісами в західній гірській частині оконтурює висоти від 300 до 1681 м нрм.

Розподіл ґрунтів району наступний: гірсько-лугові (3%); гірсько-підзолисті (4%); бурі гірсько-лісові ґрунти (93%), в свою чергу розділені на підтипи: темно-бурі (80%); світло-бурі (5%); дерново-буроземні (1%). Характерним є наявність великої кількості кам'янистих розсипів на гірських схилах.

3.5. Гідрологія Тячівського району

Територія району багата водними ресурсами. Найбільші річки Тячівського району – Тересва та Терєбля. Тересва утворюється при злитті річок Брустуриянка та Мокрянка біля смт. Усть-Чорна. Її довжина 56 км, площа водозбору 1220 км кв. Тересва тече на південний захід, перетинаючи Полонинський хребет.

Від верхів'я до с. Дубове вона протікає по вузькій глибокій звивистій V-подібній долині шириною по дну 100 - 400 м. Ширина русла 20 - 40 м, глибина 0,5 - 1,0 м. Середня швидкість течії 1 - 2 м/с, середні витрати 24,0 м³/с (с. Дубове). Найбільші притоки – Брустуриянка (довжина 15 км, площа басейну – 340 км²), Красна (довжина 14 км, площа басейну – 51 км²), Терешілка (довжина 28 км, площа басейну – 110 км²), Лужанка (довжина 34 км, площа басейну – 150 км²) та Вільхівчик (довжина 14 км, площа басейну – 22 км²).

Терєбля, яка протікає на захід від Тересви, бере початок в центрі Горган із джерел на західному схилі гори Болотняк на висоті 1080 м н. р. м. і впадає в Тису біля смт. Буштина. Довжина річки 91 км, площа водозбору 750 км кв. Верхня та середня частини басейну знаходяться в гірському районі, нижня — в передгір'ях Карпат і Солотвинській улоговині. Від с. Драгове до впадання в Тису Терєбля тече по Солотвинській улоговині, в якій долина річки розширюється до 2 - 3 км. Русло річки нестійке, складене переважно з галькою, середні витрати 6,6 м³/с. В межах району характеризується передгірно-рівнинним режимом. Найбільша притока в межах району – Уголька (довжина 27 км, площа басейну – 159 км²).

Район багатий на мінеральні та геотермальні води. Понад 60 мінеральних джерел Тячівщини містять до 20 життєво необхідних для здоров'я мікроелементів. Особливо багаті металами високогірні джерела Усть-Чорної, Руської Мокрої, Великої Угольки, Тарасівки. На території району розміщуються два солоні озера – одне в околиці смт. Солотвино (площа – 2 га), інше біля с. Терєбля (площа – 3,9 га). Водність річок істотно

змінюється протягом року. Характерною особливістю внутрішньо річкового розподілу стоку є наявність паводків на річках протягом більшої частини року, нестійкої літньо-осінньої та зимової межени та нечітко вираженого весняного водопілля, сформованого талими і дощовими водами.

Весь теплий період року характеризується частим випаданням зливових опадів, внаслідок чого на річках району щорічно утворюються дощові паводки. У середньому за рік спостерігається 8-10 паводків, в тому числі 1-4 з виходом на заплаву. Інтенсивна водовіддача водозборів при випаданні зливових опадів, а також значна пересіченість місцевості з великими похилами сприяють формуванню паводків з крутими підйомами та спадами рівнів води. Тому тривалість стояння високих рівнів незначна і не перевищує, як правило, 4 - 8 діб.

3.6. Рослинний покрив

На території району переважають свіжі судіброви. Найтипівішим угрупованням передгірних свіжих судібров є *дубняки, вільхові ліси, букові та буково-смерекові ліси* [41, 50].

Рис. 3.2. Ландшафти Тячівщини [41, 50]

Вільхові ліси. В передгірних і гірських (в межах лісового пояса) вільшняках, як правило, домінує вільха сіра, до якої домішується часом вільха клейка та ясен. В підліску тут найчастіше росте ліщина та вовчі ягоди звичайні (*Daphne mezereum*).

Трав'яний покрив передгірних і гірських вільшняків істотно відрізняється від трав'яного покриву вільшняків низовини: в покриві перших значну участь беруть рослини гірських лісів. Найбільш характерні з них такі: кремена біла (*Petasites albus*) та кремена лікарська (*Petasites officinalis*), страусове перо (*Struthiopteris filii-castrum*), бутень опушений (*Chaerophyllum hirsutum*), жовтець шерстистий (*Ranunculus lanuginosus*), і жовтець повзучий (*Ranunculus repens*), бальзамін не-чіпай-мене (*Impatiens noli-tangere*), незабудка болотна (*Myositis palustris*), живокіст серцевидний (*Symphytum cordatum*), скополія карніолійська (*Scopolia carniolica*), чемерник червонуватий (*Helleborus purpurascens*), герань темна (*Geranium phaeum*), кропива дводомна (*Urtica dioica*), шавлія клейка (*Salvia glutinosa*), цирцея звичайна (*Circaea lutetiana*), лабазник оголений (*Filipendula denudata*), безщитник жіночий (*Athyrium filix femina*), жабрій пишний (*Galeopsis speciosa*), калюжниця приємна (*Caltha laeta*), жовтяниця черголиста (*Chrysosplenium alternifolium*), хвощ великий (*Equisetum majus*), зірочник гайовий (*Stellaria sp.*), жовтозілля Фукса (*Senecio Fuchsii*), валеріана трилиста (*Valeriana tripteris*), сідач коноплевий (*tunatorium cannabinum*), крем'яник гарний (*Teleckia speciosa*) тощо.

Букові ліси. Чагарники: вовче лико, ожина коротковолоса, бузина червона, шипшина собача і щитконосна), жимолость пухната і жимолость чорна, таволга в'язолиста, ожина коротковолоса і малина.

У трав'яному покриві найпоширеніші квасениця звичайна, маренка запашна, зубниця цибулиста, зубниця залозиста, зніт гірський, молочай мигдалевидний, цирцея звичайна, цирцея альпійська, цирцея проміжна, булатка довголиста, жовтяниця черголиста, лунарія оживаюча, ожика гайова, ожика лісова, міцеліс стінний, жовтозілля, дібровне, бальзамін не-чіпай-мене,

чемерник червонуватий, підбілик альпійський, білоцвіт весняний , купина кільчаста медунка темна, шавлія клейка вероніка гірська, осока лісова, осока звисла, осока пальчаста герань Робертова, аденостилес сіролистий, кремена біла, пренант пурпуровий, костриця лісова, костриця борова, зозуліні сльози яйцелисті , гніздівка звичайна, любка зеленоцвіта, зірочник гайовий, мерингія трижилкова, живокіст серцевидний, актея колосиста анемона дібровна, тощо.

Вологі буково-смерекові ліси. Типовими угрупованнями вологого типу цих лісів є буково-смерековий ліс з пануванням маренки запашної і безщитника жіночого в трав'яному покриві (*Fageto-Abietetum asperulososathyrietum*).

Деревний ярус тут теж досить різновіковий, трапляються ділянки, де розкидано височаться дуже старі смереки віком до 250 років, 40 м заввишки і 130 см в діаметрі, а під їх кроною розміщується ще два яруси крон більш молодих смерек та буків. В деревному ярусі, крім смереки (I бонітету) і бука (I бонітету), зрідка трапляються поодинокі екземпляри явора. Зімкненість крон деревного ярусу становить 0,8. Домінуюча роль бука і смереки на різних ділянках досить мінлива; в одному місці кількісна перевага належить смереці, а в іншому букові. Підлісок хоч і не рясний, але завжди виражений. З чагарників тут звичайно є ожина коротковолоса, зрідка трапляються вовчі ягоди звичайні, малина, а ще рідше ліщина, шипшина альпійська (*Rosa pendulina*) та бузина червона. В підрості дерев тут чимало бука, кількість якого повністю забезпечує, природне лісовідновлення; в меншій кількості виражений підріст смереки.

В трав'яному покриві вологих буково-смерекових лісів переважають: маренка запашна (*Asperula odorata*), безщитник жіночий, анемона дібровна (*Anemone nemorosa*), актея колосиста (*Actaeu spicata*), зубниці цибулиста та залозиста (*Dentaria bulbifera* і *Dentaria glandulosa*), дріоптерис чоловіча папороть, молочай мигдалевидний (*Euphorbia amygdaloides*), міцеліс стінний (*Mycetis muralis*), зеленчук жовтий (*Galeobdolon luteum*), переліска

багаторічна (*Mercurialis perennis*), квасениця звичайна, вороняче око (*Paris quadrifolia*), шавлія клейка (*Salvia glutinosa*) тощо.

Смерекові ліси (*Piceeta abietis*). Смерекові ліси в Українських Карпатах поширені на площі близьке 1 млн. га і є панівною формацією в лісовому фонді. Ліси даної формації були поширені тут ще в дольодовиковий період. У плейстоцені під впливом гірського зледеніння смерека відступила, але в сприятливих умовах Східних Карпат зберігався один з її нечисленних європейських рефугіумів. Звідси проходила згодом міграція смереки в Татри та суміжні регіони.

Під час Дніпровсько-Валдайського міжльодовикового періоду саме Чорногора була одним із важливих східнокарпатських рефугіумів смереки, з якого вона поширювалась у післяльодовиковий період, досягаючи в цій гірській системі при кліматичному оптимумі в середньому голоцені значно більших гіпсометричних рівнів, ніж тепер.

Ялицево-смерекові ліси (*Abieto-Piceetum*). Угрупування представлені кліматогенним і літогенним варіантами. У першому випадку вони приурочені до темно-бурих гірсько-лісових ґрунтів на пісковиково-аргілітовому фліші і утворюють вузьку перехідну смугу від мішаних смерекових лісів з буком і ялицею до монодомінантних смеречників верхньої частини лісової зони.

У літогенному варіанті ялицеві сурамені є одними з найпоширеніших серед корінних смерекових угруповань нижніх гіпсометричних рівнів. Вони пов'язані з сильнокислими супіщаними та легкосуглинистими торф'янисто-гірсько-підзолистими та темно-бурими суглинистими сильно скелетними ґрунтами, де конкурентна здатність бука дуже знижена, внаслідок чого він зустрічається поодиноким у стадії підросту, швидко відмирає і не поновлюється насінним шляхом. Ялиця становить 5 — 30% складу деревостану, росте за II бонітетом і добре відновлюється. Смерека росте за I — II бонітетом, утворює вітростійкі деревостани. Флористичний склад угруповань порівняно з іншими мішаними смерековими лісами збіднений.

Чисті смерекові ліси (*Piceetum abietis*). Морфоструктура чистих смерекових лісів набагато простіша, ніж мішаних. У сураменях смерека формує однарусні фітоценози I, II, в суборах — III, IV бонітетів. Оптимальні висотні межі для її росту 900—1100 м над р. м. Під густим наметом смерек ярус підліску невиразний. Поодинокі виступають горобина звичайна, таволга в'язолиста, бузина червона, вовче лико звичайне.

Характерною флористичною ознакою смерекових лісів па межі їх контакту з мішаними буково-ялицево-смерековими є домішка в трав'яному покриві таких неморальних видів, як *Dentaria bulbifera*, *Asperula odorata*, *Symphytum cordatum*, *Galeobdolon luteum*, *Salvia glutinosa*, *Doronicum austriacum*.

У приполонинній смузі в смерекових лісах трапляються гірські лучні види *Homogone alpina*, *Soldanella hungarica*, *Adenostyles alliariae*, *Cicerbita alpina*, *Gentiana asclepiadea*, *Cirsium waldsteinii*, *Rumex alpinus*, *Veratrum album*, *Gentiana punctata*. У моховому покриві відзначено понад 20 видів.

За типами умов місцезростання субформація чистих смеречин не відзначається великою екологічною різноманітністю. Основне типологічне ядро становить мезотрофна екологічна група, представлена вологими і сирими сураменями. На верхній межі лісу поширена оліготрофна група, в якій виділено вологі, сірі і мокрі смерекові субори. Евтрофна група типів трапляється зрідка і представлена сирими раменями.

Гірськососнове криволісся (*Mugo*). Зарості сосни гірської (*Pinus mugo*) є одним з типових компонентів рослинності високогір'я Середньої Європи (Альпи, Карпати, північна частина Балкан). У Карпатах цей вид був поширення на значних площах в часи плейстоценового зледеніння і в першій фазі післяльодовикового періоду. З потеплінням площі гірськососняків скоротилися, але ще и тепер у субальпійському поясі Українських Карпат воші поширені від верхів'я Білого Черемоша до верхів'їв р. Ріки.

У досліджуваному регіоні масиви гірськососнового криволісся відмічаються на висоті 1400—1700 м. Вище, до 1700—1800 м, сосна гірська

утворює, окремі невеликі куртини серед субальпійських лучних ценозів, а далі, трапляється лише поодинокими екземплярами, які заходять в альпійський пояс. Нижче 1550 м сосна гірська вклинюється по кам'янистих долинах потоків і торфовищах у лісовий пояс.

Гірськососняки приурочені до найбідніших едафічних умов субальпійського поясу і пов'язані з глибокими торфовищами, пісковиковими верствами чорногірської світи та з мореною, яка складена цими пісковиками. На пісковиково-аргілітових пачках чорногірської світи та на сланцях яловецької світи гірськососняки звичайно поступаються місцем заростям вільхи зеленої та ялівцю сибірського. На збагачених калієм шипотських верствах частину смуги їх висотного поширення, особливо в місцях тривалого залягання сніжників, займають ценози рододендрону східнокарпатського (*Rhododendron kotschyi*).

За вертикальною структурою едифікаторного ярусу гірськососняки наближаються до оптимально зімкнених ценозів, що свідчить про їх високу ценотичну стабільність. Підтвердженням цього є також їх яскраво виявлена монодомінантність і фітоценотичні відносини з поясом смерекових лісів.

У багатьох місцях на контакті з лісом сосна гірська утворює на висоті 1400—1450 м суцільні щільно зімкнені зарості заввишки до 2—2,5 м, завдяки чому тут виникає нездоланий бар'єр для підняття смереки і спостерігається фітоценотична межа лісового поясу. Здатність гірськососняків перешкоджати підняттю верхньої межі лісу до її кліматично зумовленого рівня, який в Чорногорі знаходиться в середньому на висоті 1600—1650 м, підтверджується тим, що смерека на фітоценотичному рубежі поясу ще має значний життєвий потенціал і росте за III—IV бонітетом, утворюючи високостовбурні, зімкнені деревостани, тоді як на кліматичному рубежі підняття вона росте за найнижчим — V—Vб бонітетом.

У гірськососняках зустрічаються поодинокі і звичайно пригнічені екземпляри *Juniperus sibirica*, *Salix silesiaca*, *Duschekia viridis*, *Ribes*

carpaticus, *Sorbus aucuparia*, *Rosa peudulina*, *Rubus idaeus*, *Acer pseudoplatanus*.

Зеленовільхове криволісся (*Duschekieta viridi*). На відміну від сосни гірської, вільха зелена має в Карпатській гірській системі більш обмежене поширення. Її ареал охоплює Південні і Східні Карпати і обривається в Західних Бескидах. В Українських Карпатах найбільші масиви вільхи зеленої збереглися у високогір'ї.

Вільха віддає перевагу північним і прилеглим до них експозиціям, що відзначаються меншими температурними коливаннями. Вона зростає на гірських лучно-лісових ґрунтах. Звичайно приурочена до аргілітів, які легко піддаються звітрюванню, що має вплив на потужність та родючість ґрунтів.

Морфоструктура зеленовільхового криволісся подібна до криволісся сосни гірської. Вона формує монодомінантні зарості. Із асектаторів зрідка трапляється в них бузина червона, верба сілезька, шипшина альпійська, порічки альпійські, вовчі ягоди звичайні та деревні породи — явір, смерека, горобина звичайна, черемха, які мають чагарникову форму.

Чагарничково-трав'янистий ярус флористично багатший, ніж у гірськососновому криволіссі. Поряд з типовими лісовими представниками характерними є гірські і високогірно-лучні види *Adenostyles alliariae*, *Poa chaixii*, *Astrantia major*, *Rumex alpinus*, *Ranunculus platanifolius*, *Polygonum bistorta*, *Veratrum album*.

Ряд рідкісних видів — *Pulmonaria filarszkyana*, *Lilium martagon*, *Cirsium wallsteinii*, *Gentiana punctata*, *G. lutea*, *Crocus heuffelianus*, *Lencojum vernalis*, *Soldanella hungarica*, *Streptopus amplexifolius*, *Viola biflora*, *Thesium alpinum*, *Centaurea kotchyana*, *Digitalis ambigua* заслуговують на охорону.

Зеленовільшняки відзначаються меншою екологічною, а отже, і фітоценотичною різноманітністю, ніж криволісся сосни гірської. Вони приурочені до вологих мезотрофних і оліго-мезотрофних еда топів. Яловечники (*Junipereta sibiricae*)

Ялівечники є менш специфічними угрупованнями карпатського високогір'я, але вони займають також значні території і являють собою до певної міри ландшафтоутворюючий компонент субальпійського поясу. Основна смуга поширення угруповань ялівцю сибірського (*Juniperus sibirica*) знаходиться на контакті субальпійського і альпійського поясів. Зустрічаються вони і набагато нижче, а окремі подушковидні екземпляри цього виду зростають на висоті понад 1900 м.

На контакті з гірськососновим криволіссям яловець сибірський зростає під зрідженим наметом сосни гірської у складі угруповань *Mugetum juniperoso-myrtillosum*.

Угруповання чорниці та лохини (*Vaccinieta myrtilli*, *Uligineta*). Ці арктобореальні формації належать до найпоширеніших у високогір'ї і не мають природоохоронної цінності. Вони поширені інтразонально і трапляються по всій рівнішій бореальній зоні, а в горах — від передгір'їв до альпійських вершин.

Більшість площ чорничників у заповіднику мають вторинне походження. Вони утворилися на місці знищених смерекових лісів у лісовому поясі, та чагарників сосни гірської, вільхи зеленої і рододендронників — у субальпійському. Їх вважають етапами вторинних сукцесій, що ведуть до утворення на місці лісів щільнодернинних формацій. Проте значні площі чорничників у субальпійському та альпійському поясах є первинними

У високогірних ландшафтах значна роль належить моховій рослинності. Угрупованнями мохів заселені депресії льодовикового і ерозійного походження, довгосніжні улоговини, скелі й осипища. До них належать формації сфагна бурого (*Sphagneta fuscii*), сфагна гостролистого (*Sphagneta acutifoliae*), рунянки норвезької (*Polytricheta sexangulare*) та ракомітрія волосистого (*Rhacomitrieta lanuginosii*). Формації сфагнових мохів характеризуються суцільним моховим вкриттям, який складають сфагни, печіночники і листяні мохи, та незначною участю трав.

РОЗДІЛ IV

ОЦІНКА ЕКОЛОГІЧНОГО СТАНУ МИСЛИВСЬКИХ УГІДЬ ТЯЧІВСЬКОЇ Р/О УТМР

4.1. Місцезорозташування та загальна характеристика господарства

Тячівська районна організація Українського товариства мисливців та рибалок розміщена у Тячівському районі. Контора розташовується за адресою: м. Тячів, вул. Незалежності, 14/1. Керуючий – Шимко Іван Васильович. Межі господарства встановлені за рішенням №127 від 11 лютого 2021 р. сесії Закарпатської обласної Ради народних депутатів.

До складу району входить 10 ОТГ: Тячівська територіальна громада (міська), Буштинська територіальна громада (селищна), Дубівська територіальна громада (селищна), Солотвинська територіальна громада (селищна), Тересвянська територіальна громада (селищна), Усть-Чорнянська територіальна громада (селищна), Нересницька територіальна громада (сільська), Вільховецька територіальна громада (сільська), Углянська територіальна громада (сільська) та Бедевлянська територіальна громада (сільська).

На їх території розташовані 64 населені пункти, з них: 29 мають статус гірських.

Загальна площа мисливських угідь Тячівської р/о УТМР станом на 1 січня 2022 р. становить 37 828 га, у тому числі лісових угідь держлісфонду – 30 805 га, польових 5 853 га, водно-болотних 1 170 га (рис. 4.1).

Штат мисливського господарства 12 чоловік, з них – 1 мисливствознавець та 6 егерів.

Ліси займають близько 44% (18026 га). Сільське господарство в межах угідь розвинуте слабо. Незначні площі сільськогосподарських угідь розташовані в околицях сіл, в основному – це городи місцевих жителів, близько 3 тис. га.

Рис. 4.1. Територія Тячівської р/о УТМР

По території господарства між сгерськими обходами та навколо всієї території створена мережа доріг з твердим покриттям, що значною мірою полегшує патрулювання угідь. По території господарства встановлені 8 мисливських веж для полювання та спостереження за дикими тваринами. Крім цього на товарних озерах обходу №1 встановлено близько 8-ми містків для полювання на водоплаваючу дичину.

4.2. Характеристика лісових угідь

Рослинність Тячівщини представлена широколистими та мішаними лісами (дубово-буковими, дубово-буково-модриновими), у яких зустрічаються граби, клени, явори, у підліску — ялівці. Також спостерігається вертикальна поясність ландшафтів:

- передгірний пояс (до 400-700 м) – дубово-грабові й дубові ліси;
- низькогірний (до 1200 м) – букові, буково-модринові ліси;
- середньогірний (1500-1800 м) – чагарники з гірської сосни, чорної вільхи. Схили вкриті гірськими луками.

Таблиця 4.1 – Розподіл покритих лісом земель за площею, домінуючими породами та віком по господарству

Категорії лісу	Площа	Породи	Вік (роки)	Повнота
Молодняк хвойний	3203,5	С, Я, Модр.	менше 20	0,8 - 1,0
Середньовіковий хвойний	3475,6	С, Я, Модр.	21-40	0,6 - 0,8
Дозрілий та приспіваючий хвойний	2804,5	С,Я, Модр.	понад 40	0,4 - 0,6
Молодняк твердолистяний	1719,6	Д, Бук, Г	менше 20	0,7 - 1,0
Середньовіковий твердолистяний	1377,4	Д, Бук, Г.	21-40	0,6 - 0,8
Приспіваючий, дозрілий та перестійний твердолистяний	1911,3	Д, Бук, Г	понад 40	0,3-0,6
Молодняк м'яколистий	1214,2	ВЧ, Ос, Б.	менше 20	0,8-1,0
Середньовіковий м'яколистий	1511,0	ВЧ, Ос, Б.	21-40	0,5 - 0,7
Приспіваючий, дозрілий та м'яколистий	809,9	ВЧ, Ос, Б.	понад 40	0,3 - 0,6
	18026,0			

На сьогоднішній день територію господарства поділено на 5 єгерських обходів. Постійна відтворююча діляниця по копитному звіру розташована в обході №1, її площа становить 9630 га. До експлуатаційних ділянок відносяться обходи №2; №3, №4 та №5.

Крім цього полювання на водоплаваючу та польову дичину може проводитись в водно-болотних та польових угіддях обходу №1. На період полювання на водоплаваючих на 175 га водно-болотних угідь (понад 20%

площі цього типу угідь) створюються тимчасові відтворюючі ділянки – так звані зони спокою, які розташовуються по всіх егерських обходах господарства.

4.3. Типологія мисливських угідь господарства

Під типом мисливських угідь розуміються великі ділянки, де мешкають або можуть мешкати певні види мисливських тварин. Типи угідь повинні мати між собою значні відмінності і кожному з них повинен відповідати не лише певний склад і густина фауни, а також сукупність біотехнічних заходів.

В основу виділення типів мисливських угідь покладено лісотаксаційні показники: склад лісонасаджень, їх вік та умови проростання.

Попередні роботи по мисливському впорядкуванню проводились в господарстві у 1987 році у відповідності до вимог методичних вказівок з проведення внутрішньогосподарського мисливського впорядкування [38]. Згідно «Вказівок по проектуванню мисливських та лісомисливських господарств» під час мисливського впорядкування проводились типологія та бонітування мисливських угідь: виділено типи мисливських угідь, проведено їх класифікацію і запропоновано типи мисливських виділів.

В Тячівській р/о УТМР є 7 типів мисливських угідь, з них 3 – лісові, 4 – нелісові.

➤ Хвойний ліс. У вказаному типі угідь переважають чисто хвойні породи, або до 20% домішок листяних насаджень. Підлісок надмірної густоти, або відсутній повністю. Флористичний покрив небагатий, представлений в основному трав'яною та чагарниковою рослинністю. Ґрунти представлені глибокими пісками без прошарку супіску.

➤ Листяний ліс. У вказаному типі угідь домінують чисті листяні насадження різного віку, допускається домішок хвойних порід не більше 20%. При цьому підлісок більш насичений на узліссях та в проріджених насадженнях. Ґрунти глинисті та піщані з близьким горизонтом суглинків.

➤ Змішаний ліс. У вказаному типі угідь не менше 20% хвойних порід в листяних насадженнях та понад 30% листяних порід в хвойних.

Підлісок представлений різноманітними чагарниками, розвинутими по більшості на узліссях та рідинах. Трав'янистий покрив зустрічається в основному на галявинах та проріджених місцях. Домінують супіщані та підзолисті ґрунти, зрідка глинисті та торф'яні.

➤ Орні землі. До вказаного типу відносяться ділянки, що використовуються під посів агрокультур. Домінують супіщані ґрунти.

➤ Луки. До вказаного типу угідь відносяться прогалини, та біополяни, основна рослинність яких представлена природними та сіяними травами. Луки зазвичай використовуються як сінокоси або пасовища, бувають суходільними та вологими.

➤ Болото. До вказаного типу угідь відносять верхові та низові болота. Рослинність цих угідь представлена звичайно тростиною, різноманітними осоками та хвощами, крім того для них характерна наявність верби та вільхи.

➤ Водоймища. До цього типу угідь відносять річки, канали, струмки, озера, стави, тощо.

Характеристика згаданих вище угідь по Тячівській р/о УТМР за видами деревних рослин та віком лісонасаджень (стосовно лісових угідь) та іншими характеристиками наведено в таблиці 5.ДОДАТКУ.

За своїми кормовими та захисними властивостями типи мисливських угідь мають різне значення для тварин. Бонітування – це узагальнена якісна оцінка мисливських угідь для кожного з основних видів мисливської фауни. Бонітет визначає можливу продуктивність угідь. За бонітетом визначається оптимальна чисельність основних представників мисливської фауни, до якої має орієнтуватися в своїй діяльності мисливське господарство.

За своєю продуктивністю мисливські угіддя поділяються на чотири бонітети.

I – дуже добрі кормові та захисні властивості;

II – добрі кормові та захисні властивості;

III – середні кормові та захисні властивості;

IV – погані кормові та захисні властивості.

Площі, які не придатні до існування цього або іншого виду мисливських тварин не оцінюються і бонітет для них не визначається. Оцінка угідь проводиться на основі даних лісотаксаційних та мисливсько-впорядних робіт. Оцінка виділених типів мисливських угідь наведено в таблиці 4.2.

Таблиця 4.2 – Експлікація типів мисливських угідь і їх якісна оцінка для основних видів мисливської фауни

Назва типів мисливських угідь	Площа в господарстві (га)	% від площі	Оцінка типів мисливських угідь для:				
			Лось	Кабан	Олень	Козуля	Заєць-русак
Молодняк хвойний	3203,5	7,8	II	III	II	III	III
Середньовіковий хвойний	3475,6	8,5	II	II	III	II	II
Дозрілі та приспіваючі хвойні	2804,5	6,8	II	II	II	II	II
Молодняк твердолистяний	2480,6	6,0	III	II	II	II	II
Середньовіковий твердолистяний	2765,4	6,7	II	I	I	I	II
Приспіваючий, дозрілий та перестійний твердолистяний	2435,3	5,9	II	II	I	I	II
Молодняк м'яколистяний	453,2	1,1	III	III	II	II	II
Середньовіковий м'яколистяний	123,0	0,3	III	III	II	II	III
Приспіваючий, дозрілий та перестійний м'яколистяний	284,9	0,7	II	II	II	I	II
Болота	758,0	1,8	III	III	III	III	II
Орні землі	1144,0	2,8	III	III	III	III	I
Сінокоси, луки та пасовища	7091,0	17,3	IV	III	IV	III	I

Грунтуючись на наведених даних можна зробити висновок, що угіддя господарства найбільш придатні для існування зайця-русака, козулі та кабана. Для кожного виду тварин бонітет угідь не є постійною одиницею продуктивності в зв'язку з антропогенним впливом, вирубки та інші види господарської діяльності, рекреація тощо. В зв'язку з цим бонітет може

змінюватись то в кращий, то в гірший бік, а також за порами року з причини зміни кормових ресурсів.

4.4. Мисливська фауна угідь Тячівської р/о УТМР

Облік мисливських тварин проводиться в господарстві за загальноприйнятими в мисливському господарстві методиками [14-16]. Обліком охоплюється не менше 30 % характерних угідь всіх бонітетів.

Облік чисельності тварин – обов'язкова процедура в мисливському господарстві. Метою обліку є визначення наявності, складу та чисельності мисливської фауни, розміщення популяцій мисливських тварин як по всій території господарства так і по окремим його ділянкам – урочищам, кварталам та ін. Спираючись на облікові дані, оцінюється та планується вся діяльність мисливського господарства, встановлюються норми спортивного, промислового та селекційного вилучень. Під час обліку мисливських тварин визначаються місця їх концентрації, що, в свою чергу, створює умови для обґрунтованого планування комплексу біотехнічних та експлуатаційних заходів.

При отриманні даних по стану чисельності звірів та птахів застосовуються різні методи обліків, як абсолютні, так і відносні. До відносних методів обліку віднесено обліки представників мисливської фауни на пробних площах, коли облік проводиться не на всій площі мисливського господарства, а на його частині. Після чого всі дані абсолютного обліку на пробних площах екстраполюються на всю територію господарства.

З метою обліку парнокопитного звіра в лісових угіддях господарства розбито 11 стаціонарних пробних площадок, площа яких становить близько 20% всієї лісопокритої території. Зимовий облік мисливських тварин проводиться на протязі лютого - першій декаді березня.

Облік копитних тварин по статі та вікових групах методом прогону на пробних ділянках (у випадку відсутності снігового покриву) або методом подвійного картування слідів. Облік зайця-русака проводиться на полях

маршрутним методом на облікових смугах, в лісах (квартали, що прилягають до узлісся) методом прогону на пробних ділянках. Облік лисиці та борсука проводиться методом картографування нір. Облік вовків, видри, куниць та тхорів проводиться по слідах маршрутним методом, сірої куріпки – маршрутним методом. В квітні - травні поводиться облік тетерука на токовищах. В кінці липня - на початку серпня, перед початком полювання на пернату дичину, маршрутним методом проводиться облік водно- болотних птахів.

Основними мисливськими видами тварин на господарстві є лось, козуля, кабан, олені благородний та плямистий, заєць-русак.

Чисельність основних мисливських тварин Тячівської р/о УТМР за останні 10 років взята із даних звітів 2-ТП за 2020-2023 рр., зведено в таблиці 4.3 та продемонстровано на рисунку 4.2.

Таблиця 4.3 – Чисельність мисливських видів тварин у 2013-2023 рр.

Вид тварин	Кількість тварин, шт. за роками										
	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Лось	28	33	35	14	7	4	3	4	10	11	10
Кабан	80	79	100	63	54	40	45	52	69	75	63
Олені	120	150	105	74	52	58	17	12	14	25	22
Козуля	465	545	592	397	352	335	280	326	550	500	482
Заєць	870	937	1125	1000	910	625	270	225	300	386	153

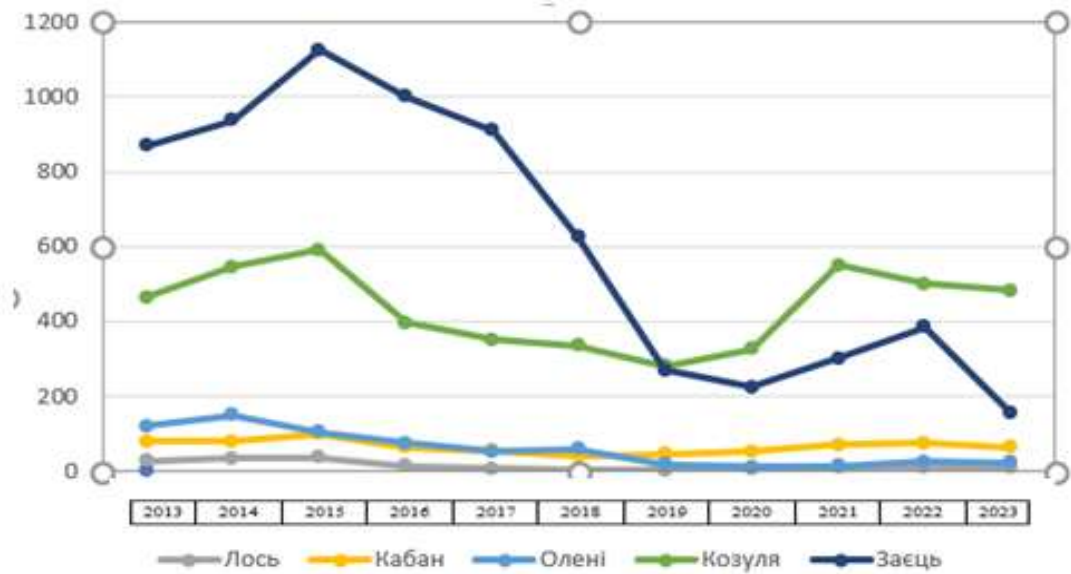

Рис. 3.2. Динаміка чисельності мисливських видів тварин за 2013-2023 р. в угіддях Тячівської р/о УТМР

Динаміка чисельності мисливської фауни в природних ландшафтах засвідчила різкий спад чисельності з 2016 року. Найбільш ймовірною причиною спаду чисельності дичини є, на нашу думку, несприятливі кліматичні умови. Аналіз регіональних змін клімату, проведений Криворученком З.Р. засвідчив зниження середньої температури саме в цей період [35].

Поступове зростання чисельності з 2019 року і до 2021 року ймовірно, було спричинено позитивним поєднанням всіх абіотичних, біотичних та антропогенних чинників. Підвищення чисельності у 2022 році завдяки відсутності відстрілу мисливської фауни в лісах.

Затим у 2023 р. спостерігаємо різке падіння чисельності популяцій тварин. Очевидно, перенаселеність спричинило нестачу кормів та захворювання.

4.5. Проблеми та перспективи ведення мисливського господарства

Отже, епідеміологічна ситуація в області є складною. Згідно даних, у Закарпатській області за 2023–2024 роки було зафіксовано 19 випадків сказу серед різних тварин – і диких, і свійських. Відстріл лисиць майже не проводився і в 2023 році та вже за першу половину 2024 року є 12 випадків сказу у лисиць. Тобто ситуація погіршується, це пояснюється тим, що у попередні роки на полювання виходила досить велика кількість людей, вони зменшували чисельність лисиці.

Єдиний можливий шлях на сьогодні – зменшення чисельності хижаків у мисливських угіддях. І це можливо тільки полюванням.

Враховуючи воєнний стан на території України, військові адміністрації врегулювали перелік посадових осіб, які мають право перебувати в лісових масивах. Чи варто було запроваджувати заборону на полювання по всій Україні? Підстави для запровадження заборони абсолютно виважені та зрозумілі. Оскільки багато лісових масивів заміновано, обмежується доступ населення до угідь заради безпеки людей. Фахівці зазначають, що якщо дозволити мисливцям полювати, то в лісах, на полях, біля озер чи інших водойм з'являться люди в камуфляжах з рушницею. Це може бути не тільки цивільний мисливець, а під цим прикриттям будь-хто, в тому числі й вороги-диверсанти. Саме тому не слід очікувати іншого рішення щодо полювання, а офіційно воно буде дозволено лише після закінчення війни.

З іншого боку, припинення дозволів на регулювання чисельності хижих та бродячих тварин, селекційний та ветеринарний діагностичний відстріл, призводить до негативних наслідків. Вже фіксується значне збільшення чисельності хижаків, особливо, у Карпатському регіоні. Зростає кількість скарг від органів місцевого самоврядування про те, що хижаки завдають суттєвої шкоди населенню, домашнім тваринам, що призводить до погіршення епідеміологічної ситуації, поширення небезпечних інфекційних хвороб, сказу тощо. Зі сходу, за даними фахівців, у центральні та західні області мігрувала досить велика кількість такого виду хижака, як шакал, який

в мисливських угіддях України був практично відсутній. Зимою лісівники робитимуть облік мисливських тварин, щоб визначити, чи суттєво додалася ця популяція та чи була міграція тварин пов'язана з бойовими діями.

Отже, в наступні роки доведеться розв'язувати питання регуляції чисельності деяких видів мисливських тварин. Користувачі мисливських угідь мають відпрацювати це питання спільно з обласними військовими адміністраціями. Важлива й більша координація між правоохоронними структурами, територіальною обороною, користувачами мисливських угідь щодо охорони та відтворення мисливських тварин.

На території області є 89 лосів з 96 голів загальної кількості (92%). Вони перебувають під охороною. Раніше було дві кримінальні справи, працівники виявили незаконне добування лосів і порушники понесли покарання.

У копитних тваринах у весняний період найбільші потреби у вітамінах, які містяться у цих молоденьких паростках. Відповідно, вони шкодять і лісовому, і сільському господарству. Тобто їх треба тримати все одно в якихось певних межах, щоб вони не шкодили іншим.

Збільшення чисельності хутрових звірів порівняно з 2021 роком: зайців – на 5%, а лисиць – на 50%. Люди вирощують якусь птицю, а лисиці шкодять. Вони зараз ближче підходять до населених пунктів, часто поселяються в закинутих хатах поблизу людей. І є досить багато звернень від місцевого населення через те, що лисиці наносять значну шкоду. Лисиці є розповсюдниками сказу. Лисиця має певний імунітет до цього захворювання і довгий час, навіть два-три місяці, а може і більше, вона є носієм сказу. Але в її організмі ще не відбуваються певні процеси, які призводять до загибелі тварини. Далі, коли вже симптоми проявляються, лисиця може нападати на свійських тварин, які далі вже розносять цю інфекцію. Яскравий приклад – минулорічний шалений лисячий терор, який викликав обурення місцевих громад на бездіяльність влади.

Впродовж останніх років чисельність кабана трималася у межах мінімально допустимої.

Чисельність мисливських тварин довоєнного періоду збільшувалася, але незначними темпами. Але враховуючи те, що у 2022 році полювання не проводилось, їх кількість збільшилася на 20%, і вже кабани починають шкодити підсобним господарствам. За останній місяць було звернення з двох територіальних громад Закарпатської області, де кабани шкодили на прилеглих до населених пунктів земельних ділянках, на яких вирощуються сільськогосподарські культури – кабани їх поїдали. Врегулювати це питання досить складно, тому що обов'язки користувачів – відтворювати поголів'я і давати можливість проведення полювання, а не стояти й відганяти тварин. Є спеціальні розрахунки по мисливському господарству, де визначається оптимальна чисельність певних видів мисливських тварин на території, які не шкодять.

РОЗДІЛ V

БІОТЕХНІЧНІ МИСЛИВСЬКО-ГОСПОДАРСЬКІ ТА ЕКСПЛУАТАЦІЙНІ ЗАХОДИ

5.1. Витрати на ведення господарства у 2021 році

Основними завданнями господарства є охорона, відтворення, регулювання популяції мисливських тварин і контроль чисельності хижаків, а також отримання продукції полювання, надання послуг учасникам полювання та наповнення державного бюджету.

Загальні витрати на ведення мисливсько-господарської діяльності склали у 2021 році 332 910 грн, з них:

- заробітна плата працівників, зайнятих у мисливському господарстві становить 146 661 грн;
- витрати на охорону, відтворення, облік диких тварин та впорядкування мисливських угідь склали 41 172 грн;
- охорону диких тварин та боротьбу з браконьєрством 15 760 грн;
- біотехнічні заходи із збереження і відтворення диких тварин 25 412 грн;
- придбання підкормки для мисливських тварин 14 500 грн.

Загальні надходження від ведення мисливсько-господарської діяльності у 2021 році склали 327 594 грн, у тому числі:

- реалізація ліцензій на суму 23 800 грн;
- реалізація відстрільних карток на хутрових на суму 3 174 грн;
- реалізація відстрільних карток на пернату дичину на суму 10 371 грн;
- послуги єгерської служби на суму 48 700 грн;
- реалізація м'яса копитних на суму 22 700 грн;
- додаткові надходження (реалізація лишків кормів) на суму 22 950 грн;
- надання послуг (проживання в будинку мисливця, автотракторні послуги, тощо) на суму 196 199 грн;

Грошові надходження у вигляді внесків членів товариства складаються з трьох етапів. Перший етап основний, його сплачують одноразово кожен рік всі

члени товариства незалежно від того, чи будуть вони брати участь у полюванні. Цей внесок засвідчує приналежність особи до багаточисельного складу мисливців і залишає право відвідування засідань районних та обласної рад товариства. Другим та третім етапами сплати внесків є вже, безпосередньо, відкриття полювання на дику птицю та хутрового звіра, а також відрахування членських внесків районних організацій до обласної організації УТМР та трудоучасть. У даному випадку під трудоучастю слід розуміти оплату за виконання певної господарської діяльності, наприклад, заготівлі сіна та кормів.

Транспортне забезпечення господарства: два вантажні автомобілі: ГАЗ-53А, легкові автомобілі: УАЗ-452, трактори: Т-40, коні – 2 голови.

У 2021 році господарство відвідало 1958 мисливців, 2198 рибалок, 2723 відпочиваючих.

Відповідно до Закону України «Про мисливське господарство та полювання», під продукцією полювання розуміють добуті шляхом полювання або придбані (набуті) будь-яким іншим шляхом, туші мисливських тварин, їх частини (м'ясо, субпродукти, шкури, роги, черепи, ікла тощо), а також відловлені живі мисливські тварини [1]. У мисливському господарстві обсяг реалізації продукції полювання та чисельність добутих мисливських звірів є кінцевим результатом діяльності мисливських підприємств.

З метою отримання продукції у 2021 році в господарстві здійснено відстріл: кабана 2 гол., козулі 43 гол., зайця-русака 16 гол., лисиці 8 гол., єнотовидної собаки 2 гол., водоплавних птахів 302 гол., болотної пернатої дичини 130 гол., куниці 2 голови.

Інформація про відвідуваність господарства при полюванні на пернату дичину і неліцензійних тварин взято із звіту 2-ТП за 2021 рік та представлено у таблиці 5.1.

Таблиця 5.1 – Використання ліміту добування тварин та відвідуваність господарства у 2021 р.

Вид полювання	Кількість проведених полювань, всього людино-днів	Разових карток		Сезонних карток	
		реалізовано	повернуто	реалізовано	повернуто
На пернату дичину	265	45	40	65	54
На хутрових звірів	320	140	135	65	57
в т.ч. на зайця	112	31	27	42	36
на лисицю і єнотовидну собаку	196	196	196	-	-

5.2. Біотехнічні заходи, які проводяться у господарстві

Біотехнічні заходи – це комплекс різноманітних господарських робіт, які не суперечать законодавству та інтересам власників або користувачів земельних ділянок і спрямовані на поліпшення умов існування, розмноження й збільшення чисельності мисливських тварин (стаття 1, Закону України «Про мисливське господарство та полювання»). Раціональне природоохоронне мисливське господарство на сучасному етапі немислиме без проведення біотехнічних заходів. Розміщення мисливських тварин по території знаходиться в прямій залежності від кількості і якості кормів на ній у всі пори року. Наростити кормову базу можна шляхом висіву або насадження рослин, створенням реміз, заготівлею і викладенням кормів, створенням штучних місць підгодівлі, лісогосподарськими заходами, спрямованими на поліпшення кормової бази тощо.

На території господарства Тячівської р/о УТМР проводиться широкий спектр біотехнічних заходів, зокрема: встановлено 52 аншлагів та інформаційних знаків, з них 30 штук на території відтворюючої ділянки, також влаштовано 6 штук підгодівельних майданчиків для кабана та 61 солонець, крім того, 46 штук годівниць, з яких 8 – для оленів та 38 – для козулі.

Загальні витрати на біотехнічні заходи, а також об'єми витрачених на підгодівлю мисливської фауни кормів у 2021 році показано в таблиці 5.2.

Таблиця 5.2 – Загальні витрати на біотехнічні заходи

№ з/п	Вид біотехнічних заходів	Об'єм	Вартість одиниці	Загальна вартість, грн
Заготівля кормів для підгодівлі				
1	Сіно лугове	10 000 кг	0,4 грн/кг	4 000
2	Кукурудза зернова	5 000 кг	1,39 грн/кг	6 950
3	Віники гілкові листяних порід	10 000 шт	0,3 грн/ шт	3 000
Встановлення годівниць				
4	Встановлення годівниць для копитних	21 шт	150 грн/ шт	3 150
5	Встановлення годівниць для птахів	7 шт	54 грн/ шт	378
6	Встановлення годівниць для кабана	3 шт	125 грн/ шт	375
7	Облаштування кормових площадок	9 шт	50 грн/ шт	4 500
Влаштування кормових полів				
8	Влаштування кормових полів	51,9 га	287,26 грн/га	14 909
Влаштування солонців				
9	Влаштування солонців	140 шт	15 грн/ шт	2 100
10	Використано солі для підгодівлі	2750 кг	0,2 грн/кг	550
	Всього			39 912

Охорона диких тварин від захворювань досягається покращенням умов оточуючого природного середовища, підгодівлею якісними кормами, дезінфекцією їх навесні, частою очисткою солонців, утриманням їх в чистому вигляді, а також постійною перевіркою стану здоров'я тварин, оглядом відловлених особин, інформування ветеринарних служб про випадки захворювання в угіддях. Для регіону характерні трихінельоз, тулерія, чумка тощо. В окремі роки гельмінтози вражають 40 - 60% тварин [25].

Останні випадки захворювання людини на трихінельоз м'ясом диких тварин було зафіксовано на Закарпатті восени 1997 року в селі Вільшани Тячівського району. Зважаючи на це, при добуванні мисливцями диких тварин, зокрема дикого кабана, тушки в обов'язковому порядку мусять проходити ветеринарну експертизу.

Велике значення для збільшення запасів дичини має боротьба з шкідливими хижаками. Результати по знищенню шкідливих тварин в угіддях Тячівської р/о УТМР за минулий ревізійний період наведено в табл. 5.3.

Таблиця 5.3 – Знищення шкідливих тварин до 2022 р.

Хижак	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Вовк	-	-	-	-	4	-	-	-	-
Бродячі собаки та коти	35	42	34	19	27	69	10	30	24
Воронові	41	19	4	-	31	122	7	57	7

З метою поліпшення роботи лісової охорони, єгерської служби з попередження та виявлення фактів браконьєрства, забезпечення надійної охорони державного мисливського фонду в господарстві було проведено 3 просвітницькі заходи, в яких взяли участь 19 осіб.

5.3. Відшкодування збитків, завданих унаслідок порушення законодавства

З метою охорони державного мисливського фонду працівниками господарства проведено 145 рейдів, при цьому задіяно 6 єгерів і затрачено 580 людино-днів. Складено 2 протоколи на порушників полювання і притягнуто до адміністративної відповідальності 2 особи.

За звітний період в Тячівській р/о УТМР сталось одне порушення чинного законодавства в галузі мисливського господарства та полювання.

Громадянин Заставний Б.Р. був затриманий єгерем господарства в обході № 4 зі стрілецькою зброєю. Згідно Статті 85 Кодексу України про адміністративні правопорушення «Порушення правил використання об'єктів тваринного світу» до полювання прирівнюється перебування осіб на дорогах загального користування з продукцією полювання або з будь-якою зібраною розчохленою

стрілецькою зброєю. полювання без належного на те дозволу, в заборонених місцях, у заборонений час тягне за собою накладення штрафу на громадян від двох до двадцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією знарядь і засобів вчинення правопорушення, які є приватною власністю порушника. Протокол направлено на розгляд до Яворівського районного суду.

У 2019 р. егерською службою господарства під час планового рейду з охорони державного мисливського фонду було виявлено тушу кабана-підранка. Згідно Статті 63 Закону України «Про тваринний світ», ст. 42 Закону України «Про мисливське господарство та полювання» до осіб, які вчинили правопорушення може бути застосована кримінальна відповідальність.

Сума відшкодування збитків, обчислюється на підставі Постанови Кабінету міністрів України від 07.11.2015 р. №1030 «Про розмір компенсації за незаконне добування, знищення або пошкодження видів тваринного і рослинного світу, занесених до Червоної книги України.

Розмір компенсації за незаконне добування свині дикої складає 850 грн за один екземпляр.

Порядок справляння компенсації за добування тварин затверджено наказом Міністерства охорони навколишнього природного середовища та ядерної безпеки України від 14.06.1999 р. №129. Зареєстровано в Міністерстві юстиції України 29.06.1999 р. за №421/3714. Доходи від відшкодованих збитків підлягають зарахуванню до державного фонду охорони навколишнього природного середовища.

Отже, проаналізувавши дані витрат на ведення господарства і надходження у 2021 р. Тячівської р/о УТМР, можна зробити висновок, що у цілому ведення мисливського господарства є малоприбутковим, бо розвиток продуктивності економічної діяльності мисливського господарства, залежить від самофінансування та самоокупності. Доцільним заходом підвищення рентабельності господарства пропонуємо вольєрне розведення копитних тварин та фазана з подальшим розселення тварин в природні екосистеми.

ВИСНОВКИ

Загальний аналіз діяльності мисливських господарств Закарпаття вказує на недостатній стан охорони диких тварин та низький рівень дотримання режиму охорони мисливських угідь. Ведення мисливського господарства є малоприбутковим, бо залежить від самофінансування та самоокупності.

Мисливство є головною формою охорони, використання та відтворення мисливських тварин. Проте воєнний стан, запроваджений в Україні з 2022 року, та відсутність можливості полювання внесли значні корективи у діяльність мисливських господарств та спричинили несприятливу ситуацію щодо чисельності популяцій диких тварин та їх епізоотичний стан.

Аналіз чисельності мисливських тварин в угіддях показав значне підвищення чисельності у 2022 році завдяки відсутності відстрілу мисливської фауни в лісах. Затим у 2023 р. спостерігаємо різке падіння чисельності популяцій тварин. Очевидно, перенаселеність популяцій спричинило нестачу кормів та захворювання. епідеміологічна ситуація в області є складною. Загалом у Закарпатській області за 2023–2024 роки було зафіксовано 19 випадків сказу серед різних тварин – і диких, і свійських. Відстріл лисиць майже не проводився і в 2023 році та вже за першу половину 2024 року є 12 випадків сказу у лисиць. Це пояснюється тим, що у попередні роки на полювання виходила досить велика кількість людей, вони зменшували чисельність лисиці. Єдиний можливий шлях на сьогодні – зменшення чисельності хижаків у мисливських угіддях, а це можливо тільки полюванням.

Загальна площа мисливських угідь Тячівської районної організації Українського товариства мисливців та рибалок становить 37 828 га, у тому числі лісових угідь держлісфонду – 30 805 га, польових 5 853 га, водно-болотних 1 170 га. Штат мисливського господарства 12 чоловік, з них – 1 мисливствознавець та 6 єгерів. Під час воєнного стану полювання заборонено, але, як і раніше, ведеться облік диких тварин. Працівники

щороку проводять облік мисливської фауни. Проте облік проводиться лише на третині території Тячівської р/о УТМР через нестачу працівників. Боротьба з браконьерством ведеться на недостатньому рівні.

В роботі обчислено витрати на біотехнічні мисливсько-господарські та експлуатаційні заходи та відшкодування збитків, завданих унаслідок порушення законодавства в галузі мисливського господарства та полювання на Тячівщині. Проаналізувавши дані витрат на ведення господарства і надходження у господарстві, встановлено, що

Таким чином, вважаємо, що незважаючи на різноманітність природних умов, наявністю рівнин і гір, лісових та лісолучних ландшафтів ефективність використання мисливських ресурсів Тячівщини у даний час залишається низькою.

Особисто зроблено опитування егерської служби, лісової охорони та місцевих мисливців по особливостях біології тварин, деяким біотехнічним заходам в місцях концентрації мисливських тварин в період полювання. Я особисто приймав участь в обліку дичини у 2019-2020 роках в угіддях Тячівської р/о УТМР. Облік мисливських тварин проводиться два рази на рік. Першими обліковуються хутрові й парнокопитні звірі. Рахують їх здебільшого взимку – кінець січня-лютий. Влітку проходить облік пернатої, водно-болотної мисливської, польової дичини на території України.

Також за результатами магістерської роботи подані тези у Збірник 76 науково-практичної конференції студентів та аспірантів НЛТУ України.

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

НАЦІОНАЛЬНИЙ ЛІСОТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ УКРАЇНИ

79057, м. Львів, вул. Генерала Чупринки, 103
e-mail: nltu@ukr.net

тел. (032) 237-80-94
http://www.nltu.edu.ua

ЕКСПЕРТНИЙ ВИСНОВОК 9190
про перевірку на наявність академічного плагіату

Комісія із запобігання та виявлення академічного плагіату, яка створена наказом ректора від 03 серпня 2023 року № 213, перевіривши роботу

Сливки Івана Степановича

(ІПН автор)

на тему: "Аналіз динаміки чисельності мисливських тварин Тячівщини у Закарпатті за період військового стану", на підставі результатів перевірки за допомогою програмно-технічних засобів, що провели порівняльний аналіз поданих матеріалів з наявними у їх базі текстами і встановили 8 % заповичень, прийшла до такого висновку:

встановити оригінальність роботи 92 %.

22.12.2024

(дата перевірки роботи)

23.12.2024

(дата прийняття висновку)

Голова комісії із запобігання та
виявлення академічного плагіату

ЛЗЛ

Василь ЛАВНІЙ

РЕЗЮМЕ
на магістерську роботу студента гр. І.В. Шукаль С. Івановича спеціальності ландшафтної архітектури (06) «Ландшафт»
Національного університету «Львівська політехніка» України
на тему «Аналіз динаміки паливності ландшафтної території Татківщини у Закарпатті за період інтенсивного стану»

Актуальність, розробки нової магістерської роботи «Формування ландшафтних структурних компонентів природно-ландшафтних територій територіальної одиниці в Україні. Звіт про виконання наукової роботи динамічно ландшафтному стану».

У роботі розкрито основні структурні елементи та методи аналізу території в межах певної екосистеми і територіальної одиниці. Стандартизовані методи аналізу за період формування ландшафтних динамічних станів. Здійснено аналіз стану ландшафтної екосистеми територіальної одиниці в Україні. Дано характеристику стану території ландшафтної одиниці Закарпаття. Порівняно динамічно ландшафтний стан ландшафтної території Татківщини територіальної одиниці Закарпаття. Порівняно динамічно ландшафтний стан території Закарпаття, з метою визначення ландшафтних станів за територіальною динамічною шкалою, проведено аналіз території та ландшафтної території в межах певної території, та ландшафтної одиниці в Україні, з метою визначення ландшафтних станів.

Запропоновано методику для регулювання ландшафтної екосистеми території в умовах інтенсивного стану та методи для профілактики розширення території територіальної одиниці в Україні.

Текст пояснювальної записки викладено на 14 сторінках, ілюстровано 10 таблицями, 6 рисунками та додатками на 7 сторінках. Зроблено висновок на 70 використаних джерел.

Структура пояснювальної записки викладено наступним чином: Розділ 1. Загальні положення, дані про тему магістерської роботи, Розділ 2. Стан ландшафтної екосистеми територіальної одиниці Закарпаття, Розділ 3. Аналіз динамічного стану ландшафтної території Татківщини в Україні, Розділ 4. Порівняння динамічного ландшафтного стану території Закарпаття, Розділ 5. Територіально-ландшафтний стан території ландшафтної одиниці в Україні, Розділ 6. Територіально-ландшафтний стан території ландшафтної одиниці в Україні, Розділ 7. Територіально-ландшафтний стан території ландшафтної одиниці в Україні. Список використаних джерел Додатки.

Магістерська робота відзначається високим оформленням, змістовним викладом пояснювальної записки, докладним дослідженням територіальної одиниці та високим професійним рівнем. Пояснювальна записка оформлена згідно з вимогами.

На основі бесіди з студентом та ознайомлення з магістерською роботою викладач, д-р Світлана Іванівна Степанівна рекомендує здати роботу на захист.

Дякую роботу викладач за «визнання» з її автором – Світлана Іванівна Степанівна заслугою на присвоєння кваліфікації магістра спеціальності 06 «Ландшафт».

Рецензент – доцент кафедри ландшафтної архітектури, садово-паркової і рекреаційної та урбосистемної, к. с.-г.

І. В. Шукаль